

Een beter Beter Leven keurmerk

Onderzoek naar de
verbetermogelijkheden
in de effectiviteit van het
Beter Leven keurmerk

Opdrachtgever: Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren (Dierenbescherming)
Samenstellers: Ferdinand Strijthagen
Yoram Poot
Riem Abdel Wahed
Datum: 20 juli 2022

Inhoud

1. Inleiding	1
1.1. Introductie	1
1.2. Leeswijzer	1
1.3. Beantwoording onderzoeksvragen	2
1.4. Conclusies	5
1.5. Aanbevelingen	7
2. Overzicht reflecties	10
3. Ongerief en dierenwelzijn; ontwikkelingen sinds 2007 en de impact van het Beter Leven keurmerk	13
3.1. Autonome ontwikkeling dierenwelzijn en maatregelen BLk	13
3.2. Impact Beter Leven keurmerk op dierenwelzijn sinds 2007 verklaard	17
4. Werking en borging van het Beter Leven keurmerk	18
4.1. Wat is het Beter Leven keurmerk	18
4.2. Rol Dierenbescherming en rol stichting Beter Leven Keurmerk in relatie tot de effectiviteit van het keurmerk	18
4.3. Deelnemers	20
4.4. Criteria en sterrenstelsel	22
4.5. Handhaving	24
4.6. Interactie met deelnemers en CI's	30
5. Omgang met incidenten	33
6. Betekenis van nationale en internationale ontwikkelingen in dierenwelzijn en keurmerken	34
Bijlagen	36
Bijlage 1: Aanpak onderzoek	36
Bijlage 2: Lijst van geïnterviewden	37
Bijlage 3: Geraadpleegde stukken	40

1. Inleiding

1.1. Introductie

De Dierenbescherming (DB) heeft Lysias Advies gevraagd een onderzoek uit te voeren met als centrale vraag hoe het Beter Leven keurmerk (BLk) functioneert en kan verbeteren. De directe aanleiding van het onderzoek zijn de beelden die Actiegroep Ongehoord in 2021 maakte bij deelnemers van het BLk. Daarnaast bestaat al langer de wens om te onderzoeken hoe het BLK Leven Keurmerk functioneert om het welzijn van dieren in de agrarische voedselketen te verbeteren.

De DB streeft naar een wereld waarin de belangen van dieren vanzelfsprekend worden meegenomen in het denken en handelen van mensen. Daarvoor wil zij handelingsperspectieven bieden aan ondernemers en consumenten. Een instrument hiervoor is het BLk dat in 2007 is opgericht. Doel van het keurmerk is het (stapsgewijs) kwalitatief en kwantitatief verbeteren van het dierenwelzijn in de veehouderij en de aankoop te stimuleren van deze keurmerkproducten door consumenten.

Op de beelden van de Actiegroep Ongehoord zijn deelnemende bedrijven te zien die niet aan alle BLk-criteria lijken te voldoen, of in ieder geval in een negatief daglicht worden gezet. De beelden van Ongehoord stellen daarmee de effectiviteit en betrouwbaarheid van het BLk ter discussie. Daarom ziet de DB de beelden als aanleiding om de opzet, werking en effectiviteit van het BLk tegen het licht te houden. Hierbij gaat het enerzijds om de vraag waarom zich binnen de werking van het BLk incidenten zich (kunnen) blijven voordoen, en anderzijds hoe het BLk nog beter kan worden opgezet. Het achterliggende doel van de DB is om als keurmerkhouders van het BLk effectiever verbeteringen voor dierenwelzijn in de veehouderij te kunnen bewerkstelligen.

Als definitie van effectiviteit is in dit onderzoek de mate waarin processen, diensten en activiteiten bijdragen aan het realiseren van de doelstelling van het BLk gehanteerd.

Met deze rapportage presenteert Lysias Advies de bevindingen die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen, alsook reflecties op deze bevindingen, conclusies en aanbevelingen voor verbetering van de effectiviteit van het BLk.

1.2. Leeswijzer

De rapportage begint met de beantwoording van de onderzoeksvragen. Vervolgens presenteren we de conclusie op de centrale hoofdvraag en de deelconclusies per onderwerp. Hierna volgen de aanbevelingen van het onderzoek. In hoofdstuk twee zijn de reflecties op verschillende deelonderwerpen van het onderzoek samengevat. Hoofdstuk drie tot en met zes bevatten de bevindingen van het onderzoek op de verschillende onderwerpen, met in de hoofdstukken vier tot en met zes onze reflectie op deze (deel)bevindingen. Hoofdstuk drie is een beschrijvend hoofdstuk, dat ingaat op impact van het BLk op het dierenwelzijn in Nederlandse veehouderij. Hoofdstuk vier gaat in op de werking en borging van het keurmerk voor verschillende deelaspecten. Hoofdstuk vijf gaat

in op de betekenis van incidenten voor de effectiviteit van het BLk. We sluiten de bevindingen en reflecties af met hoofdstuk 6, waarin we ingaan op de betekenis van nationale en internationale ontwikkelingen op de effectiviteit van het BLk.

In de bijlagen staat respectievelijk de aanpak van het onderzoek beschreven en is een lijst van gespreksdeelnemers en een lijst van geraadpleegde documenten opgenomen.

1.3. Beantwoording onderzoeksvragen

In overleg met de opdrachtgever zijn onderstaande onderzoeksvragen gehanteerd die in dit hoofdstuk beantwoord worden:

1.Hoe heeft het dierenwelzijn in de veehouderij zich ontwikkeld sinds de invoering van het BLk?

1.1. Wat is de ontwikkeling in het dierenwelzijn sinds 2007?

Sinds 2007 is het overall dierenwelzijn in de veehouderij verbeterd en is een gunstige trend te zien. Denk daarbij aan het verbod op het vriesbranden van koeien, stoppen met onverdoofd castratie van biggen, verplichte rubberen matten voor kalveren, verbod op de legbatterij voor leghennen, gebruik van langzamer groeiende vleeskuikenrassen en eisen aan het snavelknippen bij leghennen. Ook zijn in de varkenshouderij en de pluimveehouderij de leefoppervlakten groter en vrijer geworden en castreren steeds minder varkenshouders nog hun varkens.

1.2. Welke autonome factoren (buiten het BLk) zijn van invloed geweest op de ontwikkeling van het dierenwelzijn?

In de jaren voor én na 2007 is sprake van een maatschappelijke beweging waar meer consumenten om diervriendelijkere producten vragen. Retailers spelen hierop in door producten te vragen met een keurmerk dat voor meer diervriendelijkheid staat. Nationale en internationale wetgeving en beleid heeft ook voor striktere eisen rond dierenwelzijn in de veehouderij gezorgd. Dit gaat onder andere om maatregelen uit de Nota Dierenwelzijn in 2007 en Europese wetgeving die in de periode sinds 2007 is ingevoerd. Daarnaast hebben naast de DB ook andere maatschappelijke organisaties en politieke partijen zich ingezet voor een beter dierenwelzijn.

2.Welke rol heeft het BLk gespeeld in de ontwikkeling van het dierenwelzijn?

2.1. Welke impact heeft het BLk volgens betrokkenen op de ontwikkeling van het dierenwelzijn?

Uit de gesprekken met experts komt naar voren dat het BLk een grote positieve impact gehad op de ontwikkeling van het dierenwelzijn in de veehouderij in Nederland. Door het BLk zijn veel meer veehouderijen hogere dierenwelzijnstandaarden gaan voeren. Zonder het BLk was deze kwantitatieve

en kwalitatieve toename in dierenwelzijn niet tot stand gekomen. In sectoren als de varkenshouderij en de leghennenhoudery (vanaf 2023) heeft het BLk ervoor gezorgd dat het dierenwelzijnsniveau van 1 ster de norm is voor de Nederlandse supermarkten.

2.2. Welke factoren verklaren die impact?

Twee hoofdfactoren verklaren de impact van het BLk op het dierenwelzijn in de veehouderij. Ten eerste is dat het BLk als marktconcept. De DB heeft met het BLk ingespeeld op de maatschappelijke beweging met de roep om meer dierenvriendelijke producten, waarbij marktpartijen om deze producten vroegen. De DB is erin geslaagd aan deze vraag te beantwoorden door van het BLk een marktconcept te maken dat door de hele keten teruggevoerd kan worden. De tweede factor is het verdienmodel. Voor primaire deelnemers is het in de regel financieel voordelig om deel te nemen aan het BLk schema, waardoor zij een financiële prikkel hebben om deel te nemen en hun benodigde investeringen en bedrijfsonkosten eruit kunnen halen.

3. Wat verklaart dat zich incidenten kunnen voordoen op bedrijven die een BLk hebben?

3.1. Wat is de reikwijdte van de afspraken binnen het BLk?

Veehouders en ketenpartijen die deelnemen aan het BLk hebben zich te houden aan respectievelijk primaire en secundaire criteria. De primaire criteria betreffen alle aspecten die het dierenwelzijn op het veehouderijbedrijf raken. De secundaire criteria voor ketenpartijen (zoals slachterijen, verwerkers en vervoerders) borgen dat dieren onder BLk normen worden verwerkt en verkocht en dat producten met een BLk keurmerk traceerbaar zijn naar veehouders met het betreffende BLk.

3.2. In hoeverre wordt het BLk toegekend conform de opzet zoals deze is afgesproken en vastgelegd?

In dit onderzoek zijn geen aanwijzingen naar voren gekomen dat bedrijven op een andere manier een BLk krijgen toegekend anders dan dat DB en SBLk dit samen hebben afgesproken en zoals vastgelegd in het certificatiereglement.

3.3. In hoeverre wordt gecontroleerd en gehandhaafd op het BLk en wat is de invloed van die controles?

De borging van het BLk is professioneel georganiseerd en uitgevoerd. SBLk laat certificerende instellingen regulier en onaangekondigde controles uitvoeren op bedrijven met een BLk. SBLk en de DB handhaven door het sanctiekader toe te passen wanneer deelnemers negatief scoren op de controles. Uit de gesprekken met certificerende instellingen en deelnemers komt naar voren dat deze controles en het sanctiebeleid effectief zijn om misstanden te voorkomen en aan te pakken.

3.4. Welke andere factoren spelen een rol in de kans op incidenten?

Geen enkele keurmerkorganisatie kan volledige garantie bieden dat zich geen incidenten voordoen. Ook voor het BLk geldt dat het altijd mogelijk is dat controleurs zaken niet in beeld hebben of dat tussen controles door deelnemers andere standaarden hanteren dan de BLk criteria. Naast controle en handhaving (de stok) kan ook intrinsieke motivatie (de wortel) een rol spelen in het voldoen aan de BLk criteria, en daarmee het verkleinen van de kans op een incident.

4. Op welke wijze speelt de DB met het Beter Leven Keurmerk in op nationale en internationale ontwikkelingen die het dierenwelzijn raken?

4.1. Hoe heeft de DB het kunnen inspelen op nationale en internationale ontwikkelingen georganiseerd?

Bij de start van het BLk heeft de DB ingespeeld op de maatschappelijke wens om meer diervriendelijke producten en deze verder aangewakkerd. De DB heeft momenteel verschillende nationale en internationale ontwikkelingen in beeld. Het ontbreekt wel aan pro-activiteit om met het BLk daadwerkelijk in te spelen op deze ontwikkelingen en er ontbreekt een duidelijke meerjarenvisie voor het BLk in relatie tot deze ontwikkelingen.

4.2. Welke nationale en internationale ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op het Beter Leven Keurmerk?

Op nationaal niveau gaat dit onder andere om de transitie in de landbouw en veehouderij die voornamelijk door milieunormen (stikstof, CO₂) is gedreven. Daarnaast bieden de implementatie van de aangepaste wet Dieren en het Convenant Dierwaardige Veehouderij kansen voor de DB om met het BLk het dierenwelzijn in de Nederlandse veehouderij verder te verbeteren. Ook is de opkomst te zien van keurmerken die meer integraal zijn, met bijvoorbeeld ook meer aandacht voor milieu en duurzaamheid. De hoofdzakelijke focus van het BLk op dierenwelzijn is een risico voor de positie en effectiviteit van het BLk in deze context van integrale keurmerken. Daarnaast is een stijgende trend naar meer vegetarisch en veganistisch consumeren te zien. De vraag is hoe de DB zich met het BLk tot deze ontwikkeling wil verhouden. Tot slot werkt de Europese Commissie aan een Europees label voor dierenwelzijn, waar het BLk zich toe moet verhouden.

5. Welke mogelijkheden zijn er in de opzet en werking van het Beter Leven keurmerk om het dierenwelzijn en de borging bij de deelnemers aan Beter Leven te verbeteren?

5.1. Welke verbeteringen zijn denkbaar in de opzet van het BLk ter bevordering van dierenwelzijn?

5.2. Welke verbeteringen zijn mogelijk in de werking van het BLk?

5.3. Welke lessen zijn te leren van andere keurmerken die tot doel hebben een verandering in producenten -en consumentengedrag te stimuleren?

De beantwoording van deze onderzoeksvragen zijn in de vorm van aanbevelingen opgenomen in paragraaf 1.5.

1.4. Conclusies

In dit onderzoek staan twee vragen centraal: wat verklaart dat onder werking van het BLk incidenten zich (kunnen) blijven voordoen? En hoe kan het BLk effectiever kan worden ingezet om te werken aan de achterliggende missie van de DB om dierenwelzijn in de veehouderij te verbeteren?

Hoofconclusie

Het BLk is de afgelopen vijftien jaar effectief gebleken voor het werken aan de bedoeling achter het BLk. Overal het algemeen functioneert het BLk goed en de borging is op orde. Wel zien wij een aantal aandachtspunten voor de effectiviteit van het keurmerk:

- **De governance:** momenteel is de onderlinge taakverdeling tussen DB en SBLk niet altijd helder en goed vastgelegd. Aandachtspunten daarin zijn ook het opstellen van een meerjarenvisie voor het BLk, (externe) verantwoording over de ontwikkelingen en resultaten van het BLk en crisismanagement.
- **Samenspel met deelnemers en de sector:** (1) deelnemers en sector worden laat in de totstandkoming van criteria betrokken. Dit schaadt de praktische toepasbaarheid, draagvlak en daarmee effectiviteit van het BLk. (2) Ook ligt er geen lange termijn strategie die met de sector wordt doordacht. (3) Verder willen deelnemers meer waardering en erkenning voor de stappen die ze zetten, en dat het de 'mens achter het dier' in de profilering van het BLk meer naar voren komt. Dit kan de intrinsieke motivatie van deelnemers en daarmee de effectiviteit van het BLk vergroten.
- **Inspelen op nationale en internationale ontwikkelen:** zowel de context van de veehouderij als de markt voor keurmerken is in ontwikkeling. DB heeft deze ontwikkelingen op het oog, maar speelt niet pro-actief genoeg op deze ontwikkelingen in. Daarmee loopt de DB met het BLk het risico om achter ontwikkelingen aan te lopen.

Deelconclusies

De deelconclusies van het onderzoek zijn hierna per onderdeel geformuleerd.

Impact BLk op dierenwelzijn

Het BLk is sinds 2007 **effectief** gebleken om dierenwelzijn in de veehouderij stapsgewijs te verbeteren. Ook wetgeving en campagnes van andere NGO's hebben in deze periode bijgedragen aan de verbetering van dierenwelzijn. De introductie van het BLk is een **doorbraak** geweest in het verbeteren van dierenwelzijn in de veehouderij in Nederland. Zonder BLk waren hoogstwaarschijnlijk niet zoveel veehouders overgaan naar deze mate van diervriendelijkere bedrijfsvoering. Het succes van het BLk ligt in haar **marktconcept** met een verdienmodel voor de primaire deelnemer om de overstap naar diervriendelijkere bedrijfsvoering te maken.

Governance

Het ontbreekt momenteel aan heldere governance-afspraken tussen de DB en SBLk. Dit staat de **onderlinge samenwerking** en daarmee de doorontwikkeling van het BLk in de weg. Door het uitblijven van heldere governance-afspraken tussen de DB en de SBLk was en is er onduidelijkheid over welke van beide organisaties het voortouw zou moeten nemen in de crisiscommunicatie en media-woordvoering bij incidenten. Dit beïnvloedt het draagvlak en daarmee de effectiviteit van het keurmerk.

Opzet van het keurmerk (deelnemers, criteria en sterrenstelsel)

Wij concluderen dat er momenteel **onvoldoende samenhang** is tussen de betekenis van de sterren per diergroep, wat het verhaal achter de sterren ondergraaft. Ook is onvoldoende duidelijk hoe de DB het sterrenstelsel per sector wil doorontwikkelen op de lange termijn. Dit is nadelig voor de effectiviteit van het keurmerk om consumenten mee te nemen in het verhaal van het BLk, de ontwikkeling van de criteria en het bieden van perspectief aan de deelnemers. Het duurt veelal jaren voordat criteria worden geactualiseerd. Dit laat kansen liggen om sneller stappen te maken in dierenwelzijn. Bovendien leidt dit tot omvangrijke bijlages in de tussentijd, die tot onduidelijkheid en extra rompslomp leiden bij certificatie.

Handhaving

De certificatieprocedure en handhaving op het BLk zijn **professioneel** georganiseerd en laten een **doorontwikkeling** zien. Grote tijdsinvestering en administratieve druk voor deelnemers bij controles zijn een aandachtspunt. Ook is intern en extern niet altijd duidelijk wat de planning en status is van de doorontwikkeling. Verder duren de reguliere controles bij deelnemers dusdanig lang dat ze primaire deelnemers frustreren.

Interactie

DB en SBLk geven te weinig ruimte voor interactie met deelnemers en sector. Dit is niet goed voor het draagvlak van het keurmerk bij deelnemers. Het gaat daarbij onder andere om specifieke interactie op de totstandkoming van criteria, lange termijn visie voor het BLk en de positionering van de primair deelnemer.

Betekenis van incidenten voor effectiviteit BLk

De borging van het BLk is professioneel georganiseerd. De borging biedt echter **geen volledige garantie** dat zich geen incidenten voordoen. De incidenten die zich in de afgelopen jaren hebben voorgedaan, zeggen daarmee weinig over de effectiviteit van het Blk. De **verwachtingen** van consumenten over wat acceptabel is, kan verschillen met wat volgens criteria is toegestaan. De (afstemming over) externe communicatie bij incidenten schiet op dit punt tekort.

Inspelen op ontwikkelingen

DB heeft in 2007 succesvol ingespeeld op de maatschappelijke roep om diervriendelijkere producten en nam een **koploperspositie** in. Momenteel heeft de DB verschillende belangrijke (inter)nationale ontwikkelingen in beeld, maar het lijkt te ontbreken aan **pro-activiteit** om deze ontwikkelingen een plek te geven in de ontwikkeling van het BLk. Daarmee loopt het BLk het risico om achter ontwikkelingen aan te lopen.

1.5. Aanbevelingen

Governance

1. Neem als DB op korte termijn de leiding in het maken van heldere afspraken tussen de DB en de SBLk over de onderlinge samenwerking en rolverdeling over de toekomst van het BLk, de wijze waarop deelnemers in de ontwikkelingen van het BLk worden betrokken, de externe verantwoordelijkheid over het BLk en de omgang met incidenten.

Ontwikkeling BLk

2. Formuleer een meerjarenvisie voor het BLk. Die meerjarenvisie moet passen bij de visie van de DB op dierenwelzijn en nationale en internationale ontwikkelingen. Denk daarbij aan het Deltaplan Veehouderij, ontwikkelingen op gebied van milieu waar deelnemers mee te maken hebben, de toekomst van (integrale) keurmerken. Benoem in deze visie ook een tijdpad waarin stappen in dierenwelzijn zichtbaar moeten zijn. Dit geeft richting aan de ontwikkeling van het BLk, geeft perspectief voor deelnemers, en maakt duidelijk dat de DB het keurmerk actief blijft inzetten voor verbeteringen in het dierenwelzijn.

3. Formuleer onder welke voorwaarden de DB nieuwe diergroepen toelaat onder het BLk en wees daarover transparant naar potentiële deelnemers. Ga hierover ook pro-actief het gesprek aan met de sector.
4. Formuleer en bewerkstellig duidelijk het onderscheid en onderlinge samenhang tussen de drie sterren, doe dit overkoepelend voor alle schema's. Draag dit verhaal ook uit naar consumenten. Voor hen moet duidelijk zijn waar elke ster voor staat, ongeacht het schema. Dit moet leiden tot een beter begrip bij consumenten en meer waardering voor koplopers.
5. Voer sneller updates door in de criteria van de schema's, dit heeft als voordeel dat de DB sneller stappen kan maken in het verbeteren van dierenwelzijn en uitgebreide bijlages bij het schema voorkomt. Baseer deze updates op de meerjarenvisie en nieuwe ontwikkelingen, en communiceer daar actief over naar buiten. Zo blijft de DB koploper.

Samenspel BLk en deelnemers

6. Vergroot de betrokkenheid van zowel primaire als secundaire deelnemers bij het BLk. Creëer meer contactmomenten en bijeenkomsten tussen deelnemers en de DB en SBLk om over de (door)ontwikkeling van het BLk en borging in gesprek te gaan. Betrek in deze gesprekken ook andere maatschappelijke partijen, zoals natuur- en consumentenorganisaties. Doe dit ook in groepsverband, zodat deelnemers best practices kunnen uitwisselen. Betrek deelnemers meer aan de voorkant van de totstandkoming van nieuwe criteria voor de schema's. Dit leidt tot betere aansluiting van theorie op praktijk, geeft ondernemers meer ruimte om te innoveren en leidt tot meer draagvlak onder deelnemers. Positioneer de mens (veehouder) achter het dier in de communicatie van het BLk: de primaire deelnemer als ambassadeur van het BLk. Dat vergroot het draagvlak, de motivatie en de betrokkenheid van primaire deelnemers.
7. Maak de controles voor primaire deelnemers efficiënter, onder andere door digitalisering en samenwerking met andere schema's. Zo zijn deelnemers minder belast en ontstaat meer draagvlak.

Omgaan met incidenten

8. Zorg voor een zorgvuldige voorbereiding op incidenten: maak een gezamenlijk protocol hoe om te gaan met incidenten waarin de rolverdeling tussen DB en SBLk is beschreven en formuleer vooraf basisteksten om snel te kunnen reageren. Hierdoor kunnen de DB en SBLk beter anticiperen op mogelijke incidenten en ontstaat meer rust binnen de organisaties.
9. Neem doorlopend zelf initiatief naar de media om de werking van het BLk in de praktijk te laten zien.

Inspelen op nationale en internationale ontwikkelingen

10. Beschrijf in je meerjarenvisie hoe de DB zich met het BLk wil verhouden tot nationale en internationale ontwikkelingen. Communiceer als DB de huidige (meer)waarde en toekomstvisie van het BLk actiever naar nationale en internationale stakeholders.

2. Overzicht reflecties

Impact van het BLk

Sinds de introductie van het BLk in 2007 heeft het BLk een grote impact gehad op de verbetering van dierenwelzijn binnen de veehouderij in Nederland, naast de andere autonome ontwikkelingen sinds die tijd. Volgens experts en betrokkenen ligt de verklaring voor dit succes in het BLk als marktconcept waar een verdienmodel voor de boer aan vasthangt. De retail heeft een sleutelrol gespeeld in het omarmen van het BLk, en daarmee het aanjagen van de vraag binnen de markt. Wel is de kwantiteit van de deelnemers en kwaliteit van de verbetering in dierenwelzijn niet in elke sector even hoog. Dit stelt de DB voor een strategische vraag waar zij binnen elke sector op in wil zetten en hoe de positionering van het BLk (inclusief het sterrensysteem) zich daartoe verhoudt.

Rol DB en rol SBLk in relatie tot de effectiviteit van het keurmerk

De governance van de DB en de SBLk vallen buiten de scope van dit onderzoek. Wel raakt de wijze waarop het BLk georganiseerd is in de verhouding tussen de DB en het SBLk de effectiviteit van het keurmerk. Hoewel het eigenaarschap van het BLk duidelijk bij de DB is belegd, is de verantwoordelijkheid voor het BLk aan de hand van taken en activiteiten verdeeld tussen de DB en de SBLk. Zoals blijkt uit de evaluatie uit 2019 zijn de onderlinge verhoudingen aan actualisatie en verduidelijking toe. Opvallend is dat dit reeds in 2019 is geadviseerd en drie jaar later nog niet zijn beslag heeft gekregen. Geconstateerd kan worden dat de behoefte aan actualisatie van governance afspraken is uitgesproken tussen de DB en de SBLk maar dat dit nog niet tot heldere governance-afspraken heeft geleid.

Deelnemers

In de afgelopen 10 jaar is het aantal primaire en secundaire deelnemers gegroeid. Het Beter Leven Keurmerk is dan ook effectief gebleken in het bereiken van deelnemers. Verschil in het aantal deelnemers is wel te zien tussen de verschillende diertypen.

De DB heeft weliswaar haar toekomstvisie op de veehouderij geschetst in het Deltaplan Veehouderij, maar een duidelijke meerjarenvisie op de ontwikkeling van sterren per diertype ontbreekt. Dit werpt de vraag hoe de DB de ontwikkelingen van de BLk schema's voor zich ziet en of ze momenteel in staat is daar goed op te sturen.

Criteria en sterrensysteem

De betrokkenheid van de deelnemers bij de totstandkoming van de criteria is geregeld in klankbordgroepen en openbare raadpleging. De deelnemers worden echter pas betrokken wanneer de totstandkoming van de criteria zich in een gevorderd stadium bevindt. Een toekomstbeeld of meerjarenvisie voor het BLk ontbreekt. Hierdoor is het niet duidelijk wat de betekenis van nieuwe criteria is in de lange termijn ontwikkeling van het BLk en de veehouderij als zodanig: waar wil de DB met het BLk over 15 jaar staan? Daarnaast kan het jaren duren voordat een BLk schema wordt geactualiseerd. Dit heeft twee nadelen voor de effectiviteit van het keurmerk. Ten eerste duurt het

lang voordat interpretaties en toelichtingen geïntegreerd worden in het schema. Ten tweede ontbreekt daardoor snelheid in de vooruitgang van dierenwelzijn. Het systeem van ontheffingen stelt betreffende deelnemers in staat de stap naar BLk te overbruggen. Daarmee draagt het bij aan het doel van het BLk om deelnemers te helpen een stap verder te zetten in dierenwelzijn. DB dient er scherp op te blijven dat de termijn van ontheffing de deelnemer aanzet om snel de stap vooruit te zetten en te voldoen aan de criteria. Voorkomen moet worden dat deelnemers een jarenlange ontheffing krijgen zonder urgentie om snel te voldoen.

Handhaving

SBLk heeft het certificatieproces en de controles en toezicht op deelnemers en CI's helder omschreven en vastgelegd in het certificatiereglement en de acceptatievoorwaarden. De handhaving is professioneel georganiseerd en laat ook een doorontwikkeling zien, met de certificatievoorwaarden en acceptatievoorwaarden die op korte termijn geactualiseerd worden. Het aangaan van een contract met de primaire deelnemer is een goede stap om te borgen dat sancties en eventuele beroep- en bezwaarprocedures succesvol plaats kunnen vinden. De huidige opzet en werking van de handhaving en de doorontwikkeling die daarin zichtbaar is, zorgt voor een professionele handhaving op het BLk, en draagt daarmee in voldoende mate bij aan de borging en daarmee effectiviteit van het BLk. Een aandachtspunt voor de effectiviteit is de relatief grote tijdsinvestering en administratieve druk van een controle bij de primaire deelnemer.

Voor de DB en deelnemers is het vaak onduidelijk wat de status en planning van maatregelen van SBLk is om de borging te verbeteren. Momenteel ligt er een concept strategisch meerjarenplan (SMJP) van de SBLk, dat door de DB nog vastgesteld moet worden. Vooruitlopend op deze vaststelling werkt SBLk wel al met maatregelen uit dit SMJP.

Het sanctiebeleid inclusief het sanctiekader en de procedures van bezwaar en beroep staan zorgvuldig omschreven in het certificatiereglement. Interne en externe betrokkenen geven aan dat het sanctiebeleid effectief is in het ontmoedigen van tekortkomingen ten aanzien van BLk-criteria en het schorsen van bedrijven die te ver gaan. Wel is de relatie tussen tekortkoming en sanctie soms buitenproportioneel. Daarmee ligt er een kans om het sanctiebeleid effectiever en redelijker te maken voor deelnemers, wat het draagvlak onder deelnemers en daarmee de effectiviteit van het BLk ten goede komt. De doorontwikkeling van het sanctiebeleid laat zien dat de DB en SBLk hier effectief aan werken. Aangezien het nieuwe sanctiekader nog niet vastgesteld en operationeel is, is het afwachten wat het uiteindelijke effect hiervan is op de effectiviteit en draagvlak van het keurmerk.

Interactie met deelnemers en CI's

In de interactie van de DB en SBLk en de primaire en secundaire deelnemers staat borging centraal. Het beeld is dat de DB, SBLk de deelnemers vooral als 'uitvoerders' zien in plaats van trotse en verantwoordelijke ondernemers van het BLk. De effectiviteit van het BLk kan groter worden door de mens achter het dier meer centraal te stellen in de samenwerking en communicatie, en zo ook de

intrinsieke motivatie van de deelnemer te laten zien en te versterken. Vanuit zowel deelnemers als sectororganisaties zien we ook behoefte aan meer interactie met de DB over de doorontwikkeling van het BLk. Deelnemers en sectororganisaties voelen zich niet altijd voldoende gehoord in deze doorontwikkeling en ervaren geregeld een verschil tussen theorie en praktijk in de totstandkoming van criteria en de interpretatie van criteria in de uitvoering.

Omgang met incidenten

Ieder keurmerk kan geconfronteerd worden met beelden waarbij het lijkt óf blijkt dat de criteria van het keurmerk niet worden nageleefd. Ook in de situatie dat deelnemers wel voldoen aan de criteria kan het beeld kan bij consumenten en stakeholders het beeld ontstaan dat het keurmerk faalt. Bijvoorbeeld omdat de 'realiteit' van de veehouderij niet voldoet aan de verwachtingen die het brede publiek daarbij heeft.

Het huidige professionele niveau van de borging door SBLk en de ontwikkeling daarbinnen geeft geen aanleiding om hier verdere stappen te zetten om incidenten verder te voorkomen. Wel is het crisismanagement en de communicatie intern en extern rond incidenten een risico voor de imagoschade van het BLk en daarmee ook de effectiviteit van het BLk.

Betekenis van nationale en internationale ontwikkelingen in dierenwelzijn en keurmerken

Huidige nationale en internationale ontwikkelingen bieden zowel kansen als bedreigingen voor de effectiviteit van het BLk en het achterliggende doel van de DB om het dierenwelzijn in de veehouderij te verbeteren. De DB kan mogelijk de effectiviteit van het BLk borgen en vergroten door in te spelen op de ontwikkelingen in de landelijke aanpak van de stikstofproblematiek, de uitgebreide wet Dieren en het aangekondigde Convenant Dierwaardige Veehouderij. Op Europees niveau zal de DB het BLk goed moeten positioneren ten opzichte van het Europese dierenwelzijnslabel om aan te tonen dat het BLk Europees vooroploopt en zich goed verhoudt tot het Europese dierenwelzijnslabel. Het is nu onduidelijk vastgelegd en georganiseerd hoe de DB wil inspelen op nationale en internationale ontwikkelingen, ook in relatie tot een meerjarenvisie voor het BLk. Tot slot is de ontwikkeling naar meer integrale keurmerken een risico voor het BLk, dat zich nu in haar profilering hoofdzakelijk op dierenwelzijn richt.

3. Ongerief en dierenwelzijn; ontwikkelingen sinds 2007 en de impact van het Beter Leven keurmerk

3.1. Autonome ontwikkeling dierenwelzijn en maatregelen BLk

Begrip dierenwelzijn

Het BLk heeft tot doel het dierenwelzijn van dieren te verbeteren. In de afgelopen decennia zijn er verschillende ontwikkelingen, waaronder het BLk, geweest die dierenwelzijn in de veehouderij hebben verbeterd. De DB hanteert als definitie voor dierenwelzijn 'de kwaliteit van leven zoals die door dier zelf wordt ervaren'. De algemene interpretatie van het begrip dierenwelzijn is in de jaren veranderd. Vijftig jaar geleden verbonden experts en dierhouders dierenwelzijn vooral met diergezondheid. Een gezond dier voelt zich goed, en 'produceert' daardoor ook goed, was de gedachte. Diergezondheid heeft volgens experts ook grote invloed op dierenwelzijn. Een voorbeeld is het effect van het ijzertekort op dierenwelzijn van kalveren. Een dier kan ook lijden als het wel gezond is, bijvoorbeeld door een kleine leefruimte. Experts wijzen erop dat het werken aan ongerief meerdimensionaal en soms complex is. Zo levert een zachte ondergrond van een stal weliswaar comfort op voor een dier, maar neemt het risico op ziekten toe. Wetenschappers maken bij het spreken over dierenwelzijn onderscheid tussen de begrippen ongerief en dierenwelzijn. Wetenschappers maken bij het spreken over dierenwelzijn gebruik van de begrippen ongerief en dierenwelzijn. Ongerief betreft fysiek en psychisch dierenleed wat wetenschappelijk te bewijzen is, waarbij we uiteraard nooit precies kunnen weten hoe een dier dat welzijn precies ervaart. Dierenwelzijn is breder en gaat ook over positieve ervaringen van het dier, zoals spel en plezier. Maatregelen om dierenwelzijn te bevorderen zijn zowel gebaseerd op wetenschappelijke inzichten als op vermoedens en (verschuivende) maatschappelijke normen en waarden over de omgang van dieren.

Ontwikkelingen in dierenwelzijn

In 2007 heeft de WUR ongerief bij verschillende sectoren van de veehouderij onderzocht.¹ Dit onderzoek was een bouwsteen voor de Nota Dierenwelzijn van het kabinet in 2007. Bij runderen, varkens, pluimvee en nertsen kwamen volgens de WUR op diverse items hoge scores voor ongerief voor. Bij runderen betroffen oorzaken de inrichting van de (ligboxen)stal (krap, glad, klauwproblemen). Voor varkens, vleeskalveren en pluimvee was de prikkelarme omgeving en het gebrek aan ruimte een bron van (ernstig) ongerief. Over diersoorten heen waren stalklimaat en de beperkte hoeveelheid of de geconcentreerde voeding, oorzaken van ongerief (luchtwegproblemen, maagdarm-stoornissen en inperking natuurlijk gedrag). Ook het verplicht vegetarisch voer wordt voor met name pluimvee als bron van ongerief genoemd. Bij vleespluimvee en in mindere mate varkens is de zogenoemde 'efficiënte vlees aanzet' een bron van ongerief. Dieren komen daarbij in korte periode ontzettend aan in gewicht, met de lichamelijke ongemakken van dien.

¹ WUR (2007), *Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden. Inventarisatie en prioritering en mogelijke oplossingsrichtingen.*

In de decennia voorafgaand aan 2007 zijn verschillende verbeteringen gedaan. Waaronder groepshuisvesting van dieren (melkvee, zeugen, vleeskalveren - geen 'kistkalveren') en de omschakeling van kooihuisvesting naar scharrelhuisvesting bij leghennen. Samenwerkingen tussen overheid, sector en soms NGO's, maar ook de voortschrijdende EU-regelgeving hebben aan deze ontwikkelingen bijgedragen. De retailers hebben vanaf de jaren 90 een belangrijke rol gespeeld in het verbeteren van dierenwelzijn, bijvoorbeeld door scharreleieren in de schappen te introduceren en legbatterij eieren in 2003 uit de schappen te halen. In 2002 werd in Nederland een verbod op eenlingboxen voor kalveren ingesteld. Voorafgaand daaraan ontwikkelde de Dierenbescherming in samenwerking met Albert Heijn het groepskalfsvlees, als antwoord op de kistkalveren.

De WUR wijst erop dat deze verbeteringen via het typische 'polderen' tot stand zijn gekomen: een combinatie van maatschappelijke druk en initiatieven vanuit bedrijfsleven en onderzoek maakten dat in regelgeving een nieuwe ondergrens voor dierhouderij vastgelegd kon worden. Daarbij heeft ook de ontwikkeling van marktgeoriënteerde nevenketens een rol gespeeld, zoals de scharrelhouderij. De WUR wijst er in 2007 op dat er nog steeds sprake is van veel ongerief in de dierhouderij en dat een breed geaccepteerd compromis of synthese van duurzaamheidcriteria nog niet is gerealiseerd. Voor substantiële verbeteringen zijn ook ingrijpende stappen noodzakelijk, dat heeft met name te maken met de inrichting van bestaande stalsystemen.

In de Nota Dierenwelzijn van 2007 kondigt het kabinet een aantal concrete maatregelen aan om dierenwelzijn in de veehouderij te verbeteren. Daarbij gaat het onder andere om een verbod op het vriesbranden bij koeien, in EU-verband uiterlijk in 2015 stoppen met castratie, verplichte rubberen matten (anders stro) voor kalveren, en minimaal de infrarood methode bij snavelknippen van leghennen. Ook wil het kabinet de kwaliteit van dierentransport verhogen.

2007-2011 Introductie Beter Leven Keurmerk en implementatie Nota dierenwelzijn

In 2007 introduceert de DB het BLk, met als doel het dierenwelzijn in de veehouderij stapsgewijs te verbeteren. In 2009 komt de DB samen met marktpartijen en LNV tot het convenant 'Marktontwikkeling Verduurzaming Dierlijke Producten'. Het convenant beoogt het aanbod van duurzame dierlijke producten met een focus op dierenwelzijn te stimuleren door bestaande initiatieven op te laten schalen en nieuwe private initiatieven te laten ontwikkelen. De focus ligt daarbij in eerste instantie op legpluimvee, vleespluimvee en varkens. Als doel staat een 15% omzetstijging van diervriendelijkere producten tot 2011. Deze doelstelling wordt gehaald.

De update van het WUR 'Ongerief' in 2011 maakt melding van verbeteringen in het dierenwelzijn bij verschillende diertypen als gevolg van het keurmerk. Bij vleeskalveren heeft het BLk een norm voor een minimaal hb-waarde geïntroduceerd, tot 20% van de kalveren wordt in 2009 volgens het keurmerk gehouden. Vanaf 2011 verkoopt Albert Heijn alleen nog 1-ster varkensvlees, daarbij moet gezegd dat worden dat de overstap van gangbaar naar 1-ster bij varkens relatief klein is volgens experts. Onbedwelmd slachten is verboden binnen het BLk. Dit heeft ertoe geleid dat veel pluimveeslachterijen

zijn overgegaan van elektrisch waterbad naar gasbedwelming. Een ander voorbeeld dat de WUR later in 2020 noemt als 'inspirerend' is het volwaard scharrelkuiken; een kuiken van een langzamer groeiend ras dat de beschikking heeft over een overdekte buitenuitloop. Het volwaard scharrelkuiken kwam in 2007 in het winkelschap en in 2008 krijgt het product een 1-ster keurmerk.

Andere positieve veranderingen voor het dierenwelzijn zijn het gevolg van afspraken die in de Nota Dierenwelzijn uit 2007 zijn aangekondigd. Daarbij gaat het onder andere om het verdoven bij het castreren van biggen en het uifaseren van biggencastratie. Bij leghennen is snavelbehandelen met infrarood (in plaats van met een heet met) verplicht geworden. De WUR wijst erop dat weliswaar het overall ongerief is verminderd, maar dat er nog veel te bereiken is. Zo is onthoornen bij runderen nog de standaard. Behalve de stahoogte bij runderen (ingevoerd in 2011), is in transportcondities weinig veranderd in tot 2011.

2011-2020

In 2020 heeft WUR een nieuwe update gedaan naar de ontwikkeling van ongerief vanaf 2011, voor de diertypen vleeskuikens, vleeskalveren, varkens en melkvee. De mate van ongerief laat een gunstige trend zien sinds 2011. De belangrijkste aandrijvers van deze gunstige trend waren volgens de WUR zowel wet- en marktgestuurde aanscherpingen van eisen omtrent de houderij-omstandigheden, waaronder het BLk. De meest bekende wettelijke aanscherping is het verbod op de legbatterij in 2012.

Bij vleeskuikens gaat het in deze periode om een grootschalige overgang naar 'kip van morgen', langzamer groeiende vleeskuikenrassen, minder antibioticagebruik en houderij-gebonden reductie van voetzoollaesies. In de vleeskalverhouderij is het hb-waarde enigszins verhoogd en wordt meer ruw voer toegediend. De WUR stelt dat bij de melkveehouderij een grote sprong in dierenwelzijn vanaf 2011 ontbreekt.

Voor de grootschalige overgang naar groepshuisvesting bij varkens haalt de WUR de grootschalige overgang van de sector naar 1-ster BLk aan. De retail-concepten BLk en Varkens voor Morgen zijn belangrijkste drijvers van verbeterd dierenwelzijn bij de varkens. De WUR stelt dat 1-ster BLk grootschalig de varkenssector naar bovenwettelijke welzijnsnormen heeft gebracht, al is dat volgens expert (behalve groepshuisvesting) geen grote sprong vooruit. Belangrijkste vooruitgang door 1-ster varkensvlees zijn de grotere hokken en geen castratie. Het gaat hierbij overigens vooral om vlees dat voor Nederlandse supermarkten wordt geproduceerd. Het aantal varkens met 2 of 3 sterren BLk is gering, maar wel groeiende.

In de vleeskalversector heeft het BLk volgens de WUR voor een contrast gezorgd tussen 'reguliere' sector en de 'BLk' sector. BLk 1-ster heeft onder andere minimum eisen voor ruwvoer en hb-gehalte. Ook stelt BLk eisen aan transportduur van kalveren. Sinds de jaren 90 is in deze sector het aandeel rosé vlees (zonder ijzertekort) gegroeid ten opzichte van witvlees. BLk heeft volgens de WUR voor zowel de productie van rosé en blank kalfsvlees voor verbeterd dierenwelzijn gezorgd, echter zijn er in de productie van rosé kalfsvlees geen grote sprongen voorwaarts gemaakt sinds 2011.

Voor de melkveehouderij benoemt de WUR de introductie van het BLk, waarin weidegang, pijnbestrijding na onthoornen en een meer comfortabele ligplaats criteria zijn. De impact daarvan op de keten wordt niet genoemd.

In de 'Staat van Landbouw en Voedsel' (WUR) van 2021 gaat de WUR ook in op de impact van het BLk in de voorgaande jaren. Zo hebben veel vleeskuikenbedrijven een overdekte uitloop gebouwd om te voldoen aan het keurmerk. Eind 2019 verkochten bijna alle supermarkten uitsluitend eieren met een BLk. In de loop van 2023 zal alle vers pluimveevlees in de supermarkt minimaal 1 ster Beter Leven keurmerk kennen. Bij internationale afzet speelt BLk echter geen rol. Binnen bestedingen met een duurzaamheidskeurmerk heeft BLk een marktaandeel van 34% in 2020, wat BLk verreweg het grootste duurzaamheidskeurmerk maakt. De WUR ziet het BLk als het grote succes in het verbeteren van dierenwelzijn in de periode na 2011. Daarbij stelt de WUR dat het BLk erin is geslaagd een nieuwe norm te stellen, met name binnen de varkens- en kippenhouderij. Supermarkten kunnen volgens de WUR niet anders dan met deze nieuwe norm mee te gaan, omdat ze anders imagoschade oplopen. Bovendien heeft deze nieuwe norm volgens experts ook een nieuw verwachtingspatroon bij consumenten gecreëerd. Een verklarende factor achter het succes van het BLk is het instapniveau, dat niet te hoog en niet te laag is voor deelnemers. Waarbij de WUR wel stelt dat het instapniveau voor varkens (en straks leghennen) regulier is geworden. De WUR waarschuwt wel voor 'intransparantie' nu er naast BLk meerdere duurzaamheidskeurmerken in opkomst zijn.

Betekenis van het BLk voor de ontwikkeling van dierenwelzijn sinds 2007

In haar 'ongerief' analyses laat de WUR zien dat naast de autonome ontwikkelingen als gevolg van wetgeving en beleid het BLk een aanzienlijke impact heeft gehad op de verbetering van dierenwelzijn binnen de veehouderij. De missie van de DB om met het BLk een verschil te maken op dierenwelzijn in de veehouderij is daarmee sinds 2007 uitgekomen. De impact van het BLk verschilt wel per sector. Het dierenwelzijn is niet in elke sector even hard toegenomen. Zo is de impact van het BLk voor vleeskuikens en leghennen relatief groot geweest, maar bij runderen en melkvee is een kleinere stap vooruit gezet in het aantal dieren met een hoger welzijn. Daarbij is ook onderscheid te maken tussen de verbetering in kwantiteit (groter aandeel dieren) en kwaliteit (meer dierenwelzijn). Zo is het BLk erin geslaagd vrijwel de gehele varkenshouderij voor de Nederlandse markt op het niveau van 1 ster te krijgen (vanaf 2023 ook vleeskippen), echter de kwalitatieve verbetering in de varkenshouderij voor 1 ster is een stuk kleiner in vergelijking met het relatief kleinere aantal deelnemers dat relatief grote sprongen heeft gemaakt bij vleeskuikens of bij melkvee voor 1 ster. De onderzoekers constateren dat een lange termijn visie voor de doorontwikkeling van dierenwelzijn per sector op zowel kwantiteit als kwaliteit op dit moment ontbreekt. Dat staat de effectiviteit van het keurmerk om dierenwelzijn in sectoren gestaag te verbeteren in de weg. Voor de toekomst staat de DB met het BLk daarom voor de vraag welke strategische doelen zij voor elke sector wil nastreven en welke balans in kwantiteit en kwaliteit de DB daarin nastreeft.

3.2. Impact Beter Leven keurmerk op dierenwelzijn sinds 2007 verklaard

Bevindingen

Experts wijzen erop dat het BLk sinds 2007 een grote impact op het dierenwelzijn heeft gehad. Zij zien het succes van het BLk in haar marktconcept, met een verdienmodel dat primaire deelnemers verleidt deel te nemen aan het BLk. De drijvende kracht achter de omarming van het BLk door de markt zijn de supermarkten geweest. Deze hebben al vroeg BLk omarmd om zich te onderscheiden, of niet achter te blijven lopen, in diervriendelijkere producten voor de consument. Daarnaast hebben activistische organisaties met hun acties een belangrijke bijdrage geleverd aan bewustzijn over dierenwelzijn en het verschuiven van de maatschappelijke over dierenwelzijn in de veehouderij, zoals de inzet van Wakker Dier tegen de 'kiloknallers' en de plofkip. De DB is met het BLk in staat geweest deze verschuivende norm om te zetten in een retail-concept.

Ook de Europese Commissie heeft onderzoek uitgevoerd naar succesfactoren achter het BLk.² Daarin legt de commissie de nadruk op het keurmerk als succesvol marktconcept: stabiliteit in inkomen en afzet, additionele kosten die door ketenpartijen worden gedekt, en verbeterde reputatie, veiligheid en betrouwbaarheid van de markt.

De experts plaatsen ook een aantal kanttekeningen. Zo is ook overheidsbeleid van invloed geweest op de verbetering van dierenwelzijn. Verder is door het BLk vooral het 'bodemsegment' in de veehouderij omhoog gekomen. De experts benoemen als aandachtspunt de blijvende doorontwikkeling van bedrijven naar een hoger niveau van dierenwelzijn en het aanmoedigen van voorlopers. De studies van de WUR laten ook zien dat de impact van het BLk ook beperkingen heeft, en dat ook nationale en internationale normen van invloed zijn geweest op verbeteren van dierenwelzijn. Volgens experts staan met name huidige stalsystemen, waar lange termijn investeringen aan verbonden zijn, grote sprongen al jaren in de weg. Investeringen daarin zijn fors, en vergen bovendien soms ook een andere type bedrijfsmodel. De huidige stikstofcrisis is daarin zowel een kans als mogelijke bedreiging voor nieuwe stalsystemen die goed zijn voor dierenwelzijn. Zo zijn luchtwassers weliswaar goed voor lage ammoniakemissies, maar slecht voor de luchtkwaliteit in de stal.

² Europese Commissie, *Study on Animal Welfare*, 2022

4. Werking en borging van het Beter Leven keurmerk

4.1. Wat is het Beter Leven keurmerk

In 2007 heeft de DB het BLk ingesteld met als missie het aantoonbaar verbeteren van het dierenwelzijn van landbouwhuisdieren. Het BLk is een keurmerk met twee soorten deelnemers: primaire en secundaire. Primaire deelnemers zijn de veehouders en secundaire deelnemers zijn bedrijven die betrokken zijn bij de verwerking of verkoop van het betreffende dierlijke product met een BLk.

Veehouders en bedrijven kunnen zich aanmelden voor deelname aan het keurmerk. Het BLk maakt gebruik van een sterrensysteem. Deelnemers kunnen 1, 2 of 3 sterren toegekend krijgen, afhankelijk van het voldoen aan de criteria voor dierenwelzijn. Producten die een BLk hebben moeten traceerbaar zijn langs alle deelnemende bedrijven in de keten van het desbetreffende product, van primaire tot secundaire deelnemers. Alle partijen, die willen deelnemen aan het BLk, ondergaan een ingangscntrole om te bepalen of ze voldoen aan het BLk en welke sterren. Na ontvangst van het keurmerk zijn er regelmatig controles om te beoordelen of deelnemers (nog steeds) aan de criteria voldoen. Zo nodig volgen sancties bij niet naleving van de criteria .

4.2. Rol Dierenbescherming en rol stichting Beter Leven Keurmerk in relatie tot de effectiviteit van het keurmerk

Bevindingen

Bij de oprichting in 2007 was zowel eigenaarschap als borging van het BLk rechtstreeks onder de DB georganiseerd. De DB stond daarbij voor het dilemma dat het doden van dieren voor de vleesproductie zich niet goed verhoudt tot het ideaal van de DB voor dierenwelzijn. Daarbij voelde het voor de DB onwennig dat het logo van de DB op vlees van dode dieren zou komen te staan. In 2012 heeft de DB ervoor gekozen de uitvoering en borging van het keurmerk onder te brengen in een nieuwe Stichting Beter Leven Keurmerk (SBLk). Naast genoemd dilemma had deze splitsing meerdere redenen. Ten eerste wilde de DB niet 'verdienen' aan het keurmerk; deelnemers betalen een fee. Een tweede reden was dat de uitvoerings- en borgingsactiviteiten van het BLK, die steeds verder moesten uitbreiden en professionaliseren, hele andere typen activiteiten waren en daarmee minder passend bij de doelstelling en taken van de DB. Een derde reden betrof de positionering van het keurmerk. Door de uitvoering en borging van het keurmerk meer op afstand van de DB te plaatsen, zou minder spanning ontstaan met de rol en het imago van de DB als 'beschermer' van het dierenwelzijn. Een laatste reden betrof de beheersing van de financiële risico's bij het BLk, bijvoorbeeld indien deelnemers in de toekomst claims zouden indienen. Dit zou ongewenste financiële gevolgen voor de DB als geheel kunnen hebben.

In het governance model is de DB eigenaar van het keurmerk en SBLk het borgingsinstituut. Criteria voor de primaire deelnemers aan het BLk worden vastgesteld door de DB. De DB wordt daarin

geadviseerd door een technische expert groep, die bestaat uit medewerkers van de DB. De criteria voor de secundaire deelnemers aan het BLk worden opgesteld door de SBLk, waarna de DB deze als keurmerkeigenaar vaststelt, conform de afspraken uit de huidige samenwerkingsovereenkomst. De erkenning, controle en handhaving van het BLk is een taak van de SBLk. Indien tijdelijke ontheffingen geheven moeten worden aan deelnemers omdat ze nog niet geheel voldoen, is dat weer de bevoegdheid van de DB.

De SBLk heeft een manager en een bestuur. Het bestuur wordt benoemd door de bestuurder van de DB en is handelingsbevoegd, tenzij de statuten van de stichting aangeven dat de bestuurder van de DB toestemming moet geven. Dit is het geval bij het vaststellen van het meerjarenbeleidsplan, het jaarplan en de jaarbegroting, Bij strategische vraagstukken moet de Raad van Toezicht van de DB ook toestemming geven.

De DB heeft voor het BLk ook een Raad van Advies (RvA) ingesteld. Deze RvA bestaat uit een aantal stakeholders dat meedenkt en adviezen geeft aan de DB over strategische beleidslijnen. Deze raad komt minimaal één keer per jaar bij elkaar. De afgelopen twee jaar heeft dit overleg als gevolg van de corona-epidemie niet plaatsgevonden.

De dienstverlening en onderlinge afspraken tussen de DB en SBLk zijn geregeld in een samenwerkingsovereenkomst; deze wordt momenteel deels geactualiseerd. In de samenwerkingsovereenkomst staan onder meer afspraken tussen DB en SBLk over de huur van huisvesting en betaling van financiële, juridische en ICT dienstverlening.

Tussen de DB en SBLk zijn formeel geen afspraken vastgelegd over verantwoording van SBLk naar de DB, anders dan dat de bestuurder van de DB het jaarplan, jaarverslag, de jaarrekening en het meerjarenbeleidsplan van SBLk moet vaststellen. Het jaarverslag van SBLk is vooral financieel van aard. Zowel SBLk als de DB besteden in hun jaarstukken weinig aandacht aan de ontwikkeling die het BLk heeft doorgemaakt en eventuele knelpunten en kansen daarin. Het jaarplan van SBLk gaat wel in op elementen als strategie en beleid en waardering van klanten en maatschappij, maar dit gaat om zeer korte teksten (1 A4 totaal) zonder nadere toelichting. SBLk focust in haar verantwoording op haar eigen borgingswerkzaamheden, en verwijst voor de reflectie op de doorontwikkeling van het keurmerk naar de DB.

In 2019 zijn de verhoudingen tussen de DB en SBLk geëvalueerd. Kern van het advies was om de organisaties DB en SBLk en hun onderlinge verhoudingen beter toe te rusten voor een groter (en zakelijker) BLk en daarnaast de onderlinge verhoudingen te actualiseren en verduidelijken. Uitdrukkelijk werd geadviseerd de DB eigenaar van het keurmerk te laten blijven, omdat deze rol van de DB als onderdeel van het succes van BLk werd gezien. De basisverdeling en uitvoering van taken en samenwerking tussen de DB en SBLk werden als goed beoordeeld. Op de korte termijn werd geadviseerd de samenwerkingsovereenkomst te actualiseren. Op de lange termijn werd aanbevolen

de verhouding DB en SBLk te verzakelijken volgens het licentiemodel en eventueel een ander bestuursmodel te overwegen. Dit nieuwe model zou bestaan uit een compact dagelijks bestuur SBLk dat zich laat bijstaan door een Raad van Toezicht.

In het najaar van 2021 heeft het bestuur van SBLk een voorstel bij de Raad van Bestuur en de Raad van Toezicht van DB ingediend om over te gaan tot een Raad van Bestuur – Raad van Toezicht-model voor SBLk.

Reflectie

De governance van de DB en de SBLk vallen buiten de scope van dit onderzoek. Wel raakt de wijze waarop het BLk georganiseerd is in de verhouding tussen de DB en het SBLk de effectiviteit van het keurmerk. Hoewel het eigenaarschap van het BLk duidelijk bij de DB is belegd, is de verantwoordelijkheid voor het BLk aan de hand van taken en activiteiten verdeeld tussen de DB en de SBLk. Zoals blijkt uit de evaluatie uit 2019 zijn de onderlinge verhoudingen aan actualisatie en verduidelijking toe. Opvallend is dat dit reeds in 2019 is geadviseerd en drie jaar later nog niet zijn beslag heeft gekregen. Geconstateerd kan worden dat de behoefte aan actualisatie van governance afspraken is uitgesproken tussen de DB en de SBLk maar dat dit nog niet tot heldere governance afspraken heeft geleid.

4.3. Deelnemers

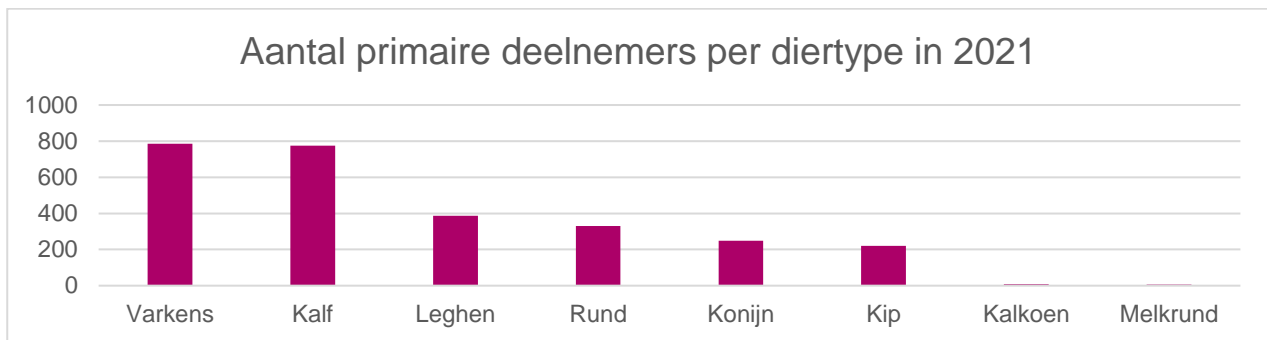
Bevindingen

Een primaire deelnemer is een veehouderij bedrijf (primair bedrijf) dat in bezit is van een Beter Leven keurmerk. In dit bedrijf worden dieren gefokt en/of gehouden voor de productie van vlees, melk of eieren. Op Beter Leven veehouderijen dient het vee te worden gehouden op een wijze die voldoet aan de Beter Leven criteria voor het betreffende diersoort en de betreffende aantal sterren (1, 2 of 3 sterren). De bedrijven met de volgende typen landbouwhuisdieren kunnen deelnemen: leghennen, vleeskuikens, kalkoenen, runderen, melkrunderen, kalveren, varkens en konijnen. Een secundaire deelnemer is een bedrijf dat betrokken is bij de verwerking of verkoop van het betreffende dierlijke product met een Beter Leven Keurmerk. Hierbij gaat het om slachterijen, eierpakstations, verwerkers, logistieke dienstverleners, foodservices, retail met verwerker en retail.

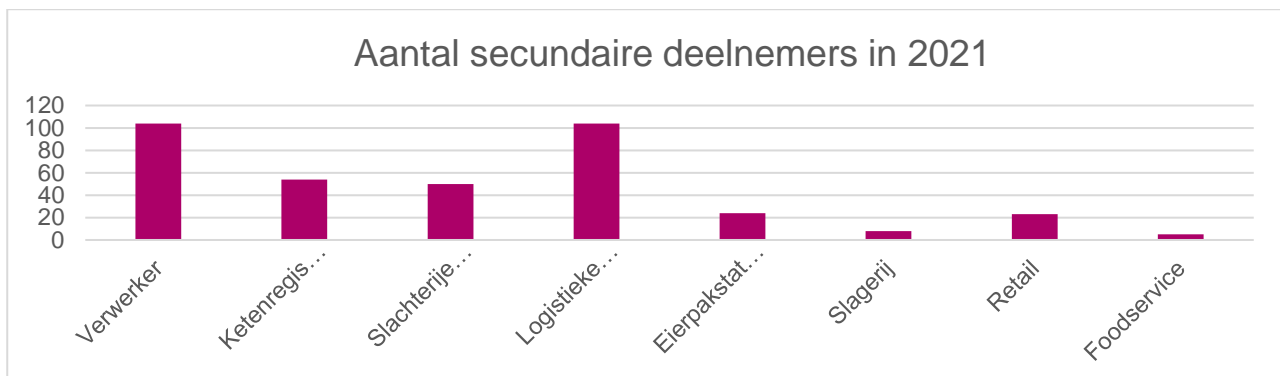
In 2021 waren er 1878 primaire deelnemers. Tussen 2012 en 2021 is het aantal primaire deelnemers gegroeid van 805 naar 1878. Ook onder de secundaire deelnemers is het aantal bedrijven gestegen: van 141 bedrijven in 2012 naar 720 bedrijven in 2021.

In 2021 ging het om het volgende aantal primaire deelnemers per diertype:

Hierbij ging het in 2021 om de volgende verdeling in het aantal secundaire deelnemers:

Ketenregisseur

Een ketenregisseur is een partij die een primaire deelnemer aanmeldt bij SBLk en toezicht houdt op de, bij zijn keten aangesloten, veehouderijbedrijven. Daarnaast koppelt de ketenregisseur de verschillende schakels binnen de keten aan elkaar, van primair bedrijf tot verwerker/verkoper en alle schakels die daar tussenin kunnen zitten. Ketenregisseurs zijn het belangrijkste aanspreekpunt voor primaire deelnemers. Ketenregisseurs houden veehouders actief op de hoogte van veranderingen in de criteria, en ze beoordelen voor aanmelding ook of de aangemelde veehouder aan de criteria kan voldoen. Ketenregisseur zijn vaak partijen die een centrale rol hebben in de keten: bijvoorbeeld een slachterij, (eier)pakstation, verwerker of intermediaire (bemiddelende, tussen-) organisatie.

Reflectie

In de afgelopen 10 jaar is het aantal primaire en secundaire deelnemers gegroeid. Het Beter Leven Keurmerk is dan ook effectief gebleken in het bereiken van deelnemers. Verschil in het aantal deelnemers is wel te zien tussen de verschillende diertypen.

De DB heeft weliswaar haar toekomstvisie op de veehouderij geschetst in het Deltaplan Veehouderij, maar een duidelijke meerjarenvizie op de ontwikkeling van sterren per diertype ontbreekt. Dit werpt de vraag hoe de DB de ontwikkelingen van de BLk schema's voor zich ziet en of ze momenteel in staat is daar goed op te sturen.

4.4. Criteria en sterrensysteem

Bevindingen

Afhankelijk van het voldoen aan de criteria kan een keurmerk met 1,2 of 3 sterren, worden toegekend. Deze criteria verschillen per dier. Ook de maximaal te behalen sterren verschillen per dier. Zo is er voor de konijn maximaal 1 ster te behalen, voor de kalf maximaal 2 sterren en voor de rest van de dieren (kalkoen, leghen, melkrunder, runderen, varkens en vleeskuikens) maximaal 3 sterren.

De DB heeft een omschrijving gemaakt van waar de sterren voor staan. Dit wordt hieronder toegelicht:

1 ster geeft aan dat er is voldoende aandacht voor dierenwelzijn is geweest. Volgens de DB is het kopen van een product met 1 ster beter dan een product zonder sterren. De dieren 'achter' het product hebben namelijk meer ruimte (ook buiten), speelmateriaal en goede ligplekken gekregen in vergelijking met dieren 'achter' een product zonder keurmerk.

2 sterren geven aan dat er ruim voldoende aandacht is geweest voor de dierenwelzijn. Volgens de DB is 2 sterren nog beter dan 1 ster. Dit omdat de dieren nog meer comfort hebben (en daardoor minder stress) door nog meer ruimte (ook buiten), speelmateriaal en goede ligplekken.

3 sterren geven aan dat er veel aandacht is geweest voor alles wat belangrijk is voor dierenwelzijn. Volgens de DB is 3 sterren echt goed. Producten met 3 sterren staan gelijk aan (en soms zelfs meer) het niveau van producten die biologisch zijn.

Totstandkoming primaire criteria

Eén keer in de paar jaar komen nieuwe criteria voor het BLK. Een aanleiding hiervoor is de wens van de DB om criteria te verhogen, signalen uit de markt/van ketenregisseurs, input van deelnemers, nieuwe initiatieven van de en/of nieuwe inzichten uit literatuur of de praktijk.

Het maken van nieuwe primaire criteria kent drie fases, onder leiding van een 'regisseur' van de DB. In fase 1 stelt de DB op basis van literatuur, kennis en ontwikkelingen in de praktijk randvoorwaarden op en toetst deze eventueel in een klankbordgroep van primaire deelnemers. Ook de technische expertgroep (TEG) en het management en de bestuurder van de DB komen aan bod. In fase 2 (raadpleging) krijgen alle deelnemers de mogelijkheid om input te leveren door middel van de openbare raadpleging, en indien nodig een openbaar hoorzitting, waarna de DB deze input verwerkt tot een nieuw concept. In fase 3 buigen de TEG en de managers van de DB en SBLk zich over de laatste versie en voert de SBLk de laatste uitvoeringstoets uit. De bestuurder van de DB stelt de criteria vast die daarna worden gepubliceerd. Het opstellen van nieuwe criteria heeft een doorlooptijd van 1,5 jaar.

Totstandkoming secundaire criteria

SBLk stelt de criteria voor secundaire deelnemers op, omdat deze criteria betrekking hebben op de borging in het “niet-levende deel” van de keten. De DB stelt deze criteria vast. Een document met de beschrijving van het proces van de totstandkoming van deze criteria ontbreekt.

Uit de gesprekken komt naar voren dat de totstandkoming van zowel primaire als secundaire criteria lang duurt. In de tussentijd ontstaat een uitgebreide bijlage met aanvullende interpretaties en wijzingen op de vastgestelde primaire criteria. Dit zorgt voor verwarring bij certificerende instellingen en deelnemers. Andere keurmerken geven aan dat ze sneller nieuwe criteria invoeren.

Ontheffingen

Het is onder voorwaarden mogelijk dat een deelnemer voor een tijdelijke periode een BLk certificaat krijgt terwijl nog niet aan alle criteria is voldaan; een zogenaamde ontheffing. Een veelvoorkomende aanleiding voor een ontheffing is dat deelnemers overbruggingstijd nodig hebben om een stap vooruit te zetten. De DB bepaalt of een deelnemer in aanmerking komt voor een ontheffing en voor welke termijn. De DB maakt hierover afspraken met de deelnemer en communiceert de ontheffing en termijn naar SBLk. SBLk monitort door middel van het reguliere controle instrumentarium of deelnemers met een ontheffing zich aan de afspraken houden en voert een controle uit wanneer de vastgestelde ontheffingstermijn is verlopen. Termijnen variëren van enkele maanden tot enkele jaren. Een document met de beschrijving van de voorwaarden en de procedure ontbreekt.

Uitzonderingen van deelname

De DB heeft een eigen beleid op de uitzonderingen van deelname aan het BLk. Zo geldt een uitzondering van deelname voor bedrijven die werken met dieren die genetisch gemanipuleerd zijn, slachterijen die niet met bedwelming slachten en bedrijven die megastallen hebben.

Reflectie

De betrokkenheid van de deelnemers bij de totstandkoming van de criteria is geregeld in klankbordgroepen en openbare raadpleging. De deelnemers worden echter pas betrokken wanneer de totstandkoming van de criteria zich in een gevorderd stadium bevindt. Een toekomstbeeld of meerjarenvisie voor het BLk ontbreekt. Hierdoor is het niet duidelijk wat de betekenis van nieuwe criteria is in de lange termijn ontwikkeling van het BLk en de veehouderij als zodanig: waar wil de DB met het BLk over 15 jaar staan? Daarnaast kan het jaren duren voordat een BLk schema wordt geactualiseerd. Dit heeft twee nadelen voor de effectiviteit van het keurmerk. Ten eerste duurt het lang voordat interpretaties en toelichtingen geïntegreerd worden in het schema. Ten tweede ontbreekt daarin snelheid in de vooruitgang van dierenwelzijn. Het systeem van ontheffingen stelt betreffende deelnemers in staat de stap naar BLk te overbruggen. Daarmee draagt het bij aan het doel van het BLk om deelnemers te helpen een stap verder te zetten in dierenwelzijn. DB dient er scherp op te blijven dat de termijn van ontheffing de deelnemer aanzet om snel de stap vooruit te zetten en te

voldoen aan de criteria. Voorkomen moet worden dat deelnemers een jarenlange ontheffing krijgen zonder urgentie om snel te voldoen.

4.5. Handhaving

Bevindingen

Dit onderdeel gaat in op de opzet en werking van het certificatieproces, controles, toezicht op Certificatie Instellingen (CI's) en de doorontwikkeling van handhaving door SBLk, en de betekenis voor de effectiviteit van het BLk. Na dit onderdeel gaan we apart in op de opzet en werking van het sanctiekader.

Certificatieproces

Het gebruik en toezicht van het BLk is geborgd in het '*Reglement op het gebruik en het toezicht met betrekking tot het collectief beeldmerk "Beter Leven"*'. Onderdeel van dit reglement is het Certificatiereglement. Daarin staat het certificatieproces, controles, klachten en bezwaar procedures en het sanctiekader beschreven, inclusief de verantwoordelijkheden en werkwijze door geaccepteerde CI's en SBLk.

SBLk laat de (ingangs)controles voor deelnemers aan het BLk schema uitvoeren door CI's. SBLk werkt momenteel met de volgende vijf CI's: Vinçotte, Klwa Verin, SGS, Producert en QIIP. Er zijn meer CI's nodig omdat CI's verschillende expertises hebben waar het gaat om diertypen en ketenpartijen.

Voor primaire en secundaire deelnemers, die willen deelnemen aan het BLk, geldt een verschillend begin van het certificatietraject. Primaire deelnemers worden aangemeld door een ketenregisseur bij SBLk voor een certificeringstraject. SBLk beoordeelt of de betreffende deelnemer in aanmerking komt voor een certificatieprocedure. Hiertoe doet SBLk een controle op NAW- en UBO-gegevens. Bij goedkeuring wordt de deelnemer doorgezet naar een CI, die met het deelnemende bedrijf tot een certificeringsovereenkomst komt om de ingangscntrole uit te kunnen voeren en plant een ingangscntrole in. De CI geeft het beoordelingsrapport van de ingangscntrole door naar SBLk. De CI informeert de deelnemer over de uitkomsten van de beoordeling, door middel het sturen van de rapportage van de controle, de bijbehorende brief en het certificaat. SBLk neemt bij certificering het bedrijf op in haar register, en neemt de gegevens op in het BLk portaal.

Bij de oprichting van het BLk is ervoor gekozen om geen contract met primaire deelnemers aan te gaan. Daarmee hebben primaire deelnemers op dit moment ook niet dezelfde rechten en plichten als secundaire deelnemers. Formeel zouden ze geen bezwaar kunnen aantekenen. Het opleggen van sancties door de SBLk is door het ontbreken van een contract ook moeilijker. In de meerjarenstrategie is aangegeven dat SBLk in de toekomst wil komen tot een contract tussen de SBLk en de primaire deelnemers.

Secundaire deelnemers kunnen zichzelf via het online portaal van SBLk aanmelden voor een certificeringstraject. Vervolgens doorloopt de deelnemer hetzelfde proces als bij de primaire deelnemer. Bij een positieve beoordeling komen deelnemer en SBLk ook een contract overeen waarin de rechten en plichten ten aanzien van certificering voor het BLk staan opgenomen. SBLk maakt onderscheid in individuele en multi-site certificatie bij secundaire deelnemers. Bij individuele certificatie ontvangt een deelnemer een eigen certificaat. Multi site certificatie is van toepassing op een hoofdkantoor met een netwerk van sub locaties. Hierbij opereren sub locaties onder de verantwoordelijkheid en toezicht van de hoofdlocatie. Alle sub locaties moeten met hetzelfde kwaliteitssysteem werken, dat vanuit het hoofdkantoor wordt aangestuurd.

Momenteel werkt SBLk aan een nieuw certificatiereglement, met als belangrijkste wijziging de aanpassing van het sanctiekader.

Controles

SBLk maakt onderscheid in vijf typen controles. Alle deelnemers moeten jaarlijks een reguliere hercontrole inplannen met een CI. Daarnaast voeren CI's in opdracht van SBLk onaangekondigde controles. Dit gaat om controles in verband met een ontheffing, voorwaardelijke uitsluiting of aanvullende controles die SBLk additioneel uit laat zetten bij een 'scope' (diertype en ster). SBLk maakt de selectie voor de aanvullende onaangekondigde controles op basis van een risicoanalyse. In het protocol voor onaangekondigde controles beschrijft SBLk de risicofactoren, zoals het aantal geconstateerde tekortkomingen of sancties in een scope. CI's voeren in opdracht van SBLk ook aangekondigd en onaangekondigd terugtracerscontroles uit bij producten met een BLk; om af te leiden of een product te herleiden is naar BLK-waardige grondstoffen, of de kanalisatie tussen BLK/niet-BLK producten in het traject geborgd is en of het product het gehele traject binnen gecertificeerde bedrijven heeft doorlopen. Na vaststelling van eventuele gebreken die in deze controles naar voren komen voeren CI's ook herstelcontroles uit binnen de afgesproken termijn. Tot slot hebben deelnemers de mogelijkheid proefcontroles uit te laten voeren door een CI. Hierbij voert een CI zonder tussenkomst van SBLk een onofficiële controle uit en deelt haar bevindingen met de deelnemer. Een controle kan zowel administratief als fysiek plaatsvinden, naar gelang wat de CI nodig heeft om de deelnemer te controleren op BLk-criteria.

Acceptatievoorwaarden en toezicht op CI's

SBLk heeft een document *Acceptatievoorwaarden voor Certificatie Instellingen* die de eisen voor CI's beschrijft om BLk controles uit te voeren. CI's kunnen zich aanmelden door bij SBLk een verzoek tot acceptatie in te dienen, waarna SBLk tot beoordeling over gaat. Om in aanmerking te komen voor acceptatie moet de CI aantonen dat zij onafhankelijk is. CI en SBLk gaan na acceptatie een samenwerkingsovereenkomst voor onbepaalde tijd aan, behoudens schriftelijke opzegging door één van beide partijen. Een CI moet specifieke functies aanwijzen voor de verschillende werkzaamheden, waarbij SBLk aan elke functie ook kwalificatie-eisen verbindt. In de huidige acceptatievoorwaarden

gaat het om de functies van controleur, beoordelaar en certificatiemanager. Een controleur voert de controles uit bij deelnemers en stelt een controlerapport. De beoordelaar beoordeelt het controlerapport op volledigheid, begrijpbaarheid en correctheid volgens BLk-criteria. Een certificatiemanager stelt het controlerapport vast met daarin ook de uitkomst van de controle. De certificatiemanager treedt daarnaast op als verantwoordelijke en aanspreekpunt namens de CI naar SBLk.

De acceptatievoorwaarden beschrijven ook het toezicht op CI's. Door middel van review van controle en audit rapporten beoordeelt SBLk steekproefsgewijs of controles en audits worden uitgevoerd conform BLk criteria. Daarnaast kan SBLk schaduwcontroles laten uitvoeren; een parallelle controle bij een deelnemer door een andere CI. Momenteel vinden deze schaduw controles niet plaats, in verband met juridische implicaties. Ook voert SBLk jaarlijks een kantoor audit uit om te beoordelen of een CI de acceptatievoorwaarden en certificatievoorwaarden juist toepast. In de acceptatievoorwaarden staan de sancties en maatregelen beschreven bij eventuele tekortkomingen, met onderscheid tussen lichte, ernstige en kritiekformule afwijkingen. Wanneer CI's geen maatregelen treffen worden ze in een zwaardere schaal van afwijking geplaatst. Bij het niet tijdig voldoen aan oplossingen bij kritieke afwijkingen kan SBLk de samenwerkingsbijeenkomst beëindigen.

Ontwikkeling handhaving

Momenteel werkt SBLk aan nieuwe acceptatievoorwaarden, met als doel de borging via de CI's verder te professionaliseren. Het gaat hierbij onder andere om een onderscheid tussen controleurs voor primaire deelnemers en auditors voor secundaire deelnemers. Ook is de functie van 'beslissers' apart toegevoegd naast die van de certificatiemanager, die tevens beslissers kan zijn. Daarnaast is sprake van de introductie van het 'Integriteitsprogramma' als overkoepelende term/programma voor de toezichtsactiviteiten op CI's. Ook komt in de acceptatievoorwaarden te staan dat CI's een aanvraag moeten indienen voor uitbreiding van hun accreditatie voor het BLk schema bij de Raad voor Accreditatie.

In de meerjarenstrategie 2022-2024 formuleert SBLk een aantal aanvullende maatregelen om de handhaving van het BLk verder te professionaliseren en verbeteren. SBLk wil allereerst de samenwerking met de ketenregisseurs professionaliseren door een aanscherping van de criteria voor ketenregisseurs, die een belangrijke rol hebben om te zorgen dat primaire deelnemers goed op de hoogte zijn van wat nodig is om aan de BLk-criteria te voldoen. Verder wil SBLk de borging verbeteren door inzet van innovatieve technologie. Ook wil SBLk data uit andere bronnen gebruiken om sneller risico's bij bedrijven op het spoor te zijn. Ook zouden deelnemers in de toekomst mogelijk aan zelf-evaluatie moeten doen. Ook wil SBLk de criteria voor logistieke dienstverleners aanpassen en de auditfrequentie verhogen (nu eenmaal per drie jaar). SBLk wil gaan werken met contracten met primaire deelnemers, waardoor sancties makkelijker toepasbaar zijn en deelnemers op hun beurt in beroep kunnen gaan. Verder wil SBLk achtereenvolgens de BLk-criteria laten beoordelen door de Raad van Accreditatie en de CI's laten accrediteren voor het BLk schema. Momenteel liggen de

secundaire criteria klaar om beoordeeld te kunnen worden door de Raad van Accreditatie. De primaire criteria zijn nog niet gereed om te worden beoordeeld.

Zowel primaire deelnemers als CI's geven aan dat de reguliere en onaangekondigde controles voor primaire deelnemers bijzonder lang duren ("tot een hele dag"), wat primaire deelnemers als intensief ervaren. Volgens een CI zijn de intensiteit van de werkzaamheden en de eisen die SBLk stelt aan de CI's 'relatief zwaar' in vergelijking met andere schema's. Dit gaat onder andere om de duur van de controles en het feit dat CI's aparte functies moeten toekennen voor activiteiten voor het BLk. Ook de combinatie van de BLk criteria en het addendum van aanvullende toelichting kan het uitvoeren van controles en het opstellen van de controlerapportage ingewikkeld maken. Een ander punt van aandacht is dat veehouders voor verschillende keurmerken soms vergelijkbare documenten en formulieren moeten opleveren en invullen. Dit leidt in de praktijk tot veel dubbel werk.

Een geïnterviewde CI die actief is voor het melkvee BLk-schema gaf aan dat SBLk in zijn controles rekening houdt met schema's die nog relatief kort in omloop zijn, waardoor er bij kantooraudits nog meer ruimte wordt gegeven om bezetting en processen in te richten en aan te laten sluiten op de relatief kleine groep deelnemers.

Sanctiebeleid

Het kan voorkomen dat deelnemers bij een ingangscontrolle of vervolgccontrolle niet aan de eisen voor het BLk voldoen. In het certificatiereglement staat beschreven hoe SBLk en CI's moeten handelen als hier sprake van is. In het opgenomen sanctiekader staan de criteria, maatregelen en termijnen beschreven wanneer sprake is van het niet voldoen aan eisen. Een CI mag een sanctie opleggen op basis van het sanctiekader.

Wanneer bij een ingangsccontrolle blijkt dat een deelnemer niet aan de criteria voldoet, moet een deelnemer binnen een vastgestelde termijn de knelpunten oplossen, alvorens het certificaat kan worden afgegeven. Deze termijn is benoemd in het sanctiekader. Een herstelcontrolle wordt uitgevoerd om te controleren of de geconstateerde tekortkomingen binnen de gestelde termijn naar behoren zijn hersteld. Wanneer een CI na certificatie bij een opvolgende controle vaststelt dat een deelnemer niet aan criteria voor het keurmerk voldoet, is het sanctiekader van toepassing.

Het huidige sanctiekader werkt aan de hand van opeenvolgende niveaus ('wegingen') van sanctie. In het sanctiekader staat vermeld voor welke type afwijking de deelnemer in welk niveau start. Wanneer geconstateerde tekortkomingen niet tijdig zijn verholpen en/of tijdens een herstel controlle op locatie tekortkomingen niet afdoende zijn opgelost, dan zal de tekortkoming naar het eerstvolgende niveau worden verhoogd met de consequenties en hersteltermijnen die daarbij horen. Het huidige sanctiekader bestaat uit zeven niveaus: van waarschuwing tot uitsluiting van het BLK. Uitsluiting gaat om een periode van minimaal 12 maanden, waarna de deelnemer opnieuw een aanvraag voor

aanmelding kan indienen. In geval van certificatie gelden dan in ieder geval twee onaangekondigde hercontroles.

SBLk werkt momenteel aan een nieuw sanctiebeleid en sanctiekader. SBLk stelt dat de huidige criteria zowel te lichte als te zware sancties opleggen. Zo zouden sancties voor het slaan en schoppen van dieren te licht zijn, terwijl andere overtredingen (zoals aantoonbare gevolgde opleidingen) te zwaar worden bestraft. Daarnaast leidt het huidige sanctiekader volgens SBLk tot te veel bezwaarprocedures en tot onduidelijkheden over voorwaardelijke sancties. Onder het huidige sanctiekader zijn er veel bedrijven die bij overtreding van een criterium direct uitgesloten worden, zonder kans op het aantonen van herstel. Volgens SBLk leidt dit in de praktijk tot veel bezwaarprocedures waarbij op grond van redelijkheid en billijkheid de weging van uitsluiting terug moest worden gebracht naar een voorwaardelijke uitsluiting.

Het nieuwe sanctiebeleid moet de bezwaren van het huidige sanctiesysteem oplossen. Ook moet het nieuwe sanctiebeleid rekening houden met het sanctiesysteem van ISO-gecertificeerde topkeurmerken zodat dit het Raad voor Accreditatie-proof maken van het BLk schema en de CI's ondersteunt. Uitgangspunt in het nieuwe sanctiebeleid is dat de ernst van de afwijking wordt gemeten door in te schatten wat het effect is op de BLk-waardigheid van de betrokken (tussen)producten en het bedrijf en in hoeverre de administratieve-integriteit is geschonden. Het nieuwe sanctiebeleid gaat uit van vier sanctieniveaus: opportunity for improvement, minor, major en critical. Bij elk sanctieniveau wordt onderscheid gemaakt tussen een basissanctie (wanneer sprake is van een eerste incident) en sancties bij een herhalingspatroon. Afhankelijk van de type sanctie wordt ook bepaald of een deelnemer door mag gaan met produceren onder BLK-label, of herstelinspectie nodig is, en of een verzaamd toegangsregime geldt. De DB en SBLk hebben samen het nieuwe sanctiebeleid vastgesteld. Om de specifieke zwaarte van sancties te kunnen inschalen is ook een sanctiekader nodig. Het nieuwe sanctiekader van secundaire criteria is door SBLk opgesteld en wordt toegepast. Het nieuwe sanctiekader voor de primaire criteria moet nog door de DB worden opgesteld.

Procedure bij bezwaar of beroep

Deelnemers kunnen met klachten ten aanzien van de uitgevoerde controle terecht bij de CI. Deelnemers kunnen met een bezwaar tegen een opgelegde sanctie kunnen direct bij SBLk terecht. Wanneer dit niet leidt tot een oplossing kan een Procedure van Bezwaar worden gestart. In het document 'Procedure van Bezwaar en Beroep' van SBLk zijn de procedures vastgelegd voor het aanhangig maken van een bezwaar of beroep. In de Procedure van Bezwaar wordt een besluit door de SBLk heroverwogen; dit is een interne procedure. Een deelnemer kan ook in beroep gaan. In de Procedure van Beroep wordt het besluit van SBLk getoetst door een Commissie van Beroep waarvan de leden géén directe binding hebben met de SBLk of de DB. Om in beroep te gaan moet eerst de procedure van bezwaar zijn doorlopen. Een uitspraak van de Commissie van Beroep is bindend.

Uit de gesprekken komt naar voren dat het sanctiebeleid in de praktijk effectief is om tekortkomingen op deelnemende bedrijven te ontmoedigen en deelnemende bedrijven die te ver gaan te schorsen van het BLK. Handhaving op het BLK wordt door de geïnterviewde deelnemers en CI's als 'strikt' gedefinieerd. Voor deelnemers is het duidelijk dat sancties grote bedrijfseconomische consequenties kunnen hebben. Ook ketenregisseurs geven aan dat zij actief proberen de kans op sancties te minimaliseren bij deelnemende primaire bedrijven, omdat andere partijen in de keten afhankelijk zijn van afzet door deze deelnemers.

Reflectie

SBLk heeft het certificatieproces en de controles en toezicht op deelnemers en CI's helder omschreven en vastgelegd in het certificatiereglement en de acceptatievoorwaarden. De handhaving is professioneel georganiseerd en laat ook een doorontwikkeling zien, met de certificatievoorwaarden en acceptatievoorwaarden die op korte termijn geactualiseerd worden. Het aangaan van een contract met de primaire deelnemer is een goede stap om te borgen dat sancties en eventuele beroep- en bezwaarprocedures succesvol plaats kunnen vinden. De huidige opzet en werking van de handhaving en de doorontwikkeling die daarin zichtbaar is, zorgt voor een professionele handhaving op het BLK, en draagt daarmee in voldoende mate bij aan de borging en daarmee effectiviteit van het BLK. Een aandachtspunt voor de effectiviteit is de relatief grote tijdsinvestering en administratieve druk van een controle bij de primaire deelnemer.

Voor de DB en deelnemers is het vaak onduidelijk wat de status en planning van maatregelen van SBLk is om de borging te verbeteren. Momenteel ligt er een concept strategisch meerjarenplan (SMJP) van de SBLk, dat door de DB nog vastgesteld moet worden. Vooruitlopend op deze vaststelling werkt SBLk maatregelen verder uit die in het SMJP beschreven staan.

Het sanctiebeleid inclusief het sanctiekader en de procedures van bezwaar en beroep staan zorgvuldig omschreven in het certificatiereglement. Het sanctiebeleid wordt als effectief ervaren in het ontmoedigen van tekortkomingen ten aanzien van BLK-criteria en het schorsen van bedrijven die te ver gaan. Wel is de relatie tussen tekortkoming en sanctie soms buitenproportioneel. Daarmee ligt er een kans om het sanctiebeleid effectiever en redelijker te maken voor deelnemers, wat het draagvlak onder deelnemers en daarmee de effectiviteit van het BLK ten goede komt. De doorontwikkeling van het sanctiebeleid laat zien dat de DB en SBLk hier effectief aan werken. Aangezien het nieuwe sanctiekader nog niet vastgesteld en operationeel is, is het afwachten wat het uiteindelijke effect hiervan is op de effectiviteit en draagvlak van het keurmerk.

4.6. Interactie met deelnemers en CI's

Bevindingen

Primaire deelnemers

DB en SBLk hebben in de regel geen direct contact met primaire deelnemers. Contact met de primaire deelnemers verloopt altijd met de ketenregisseur als tussenpersoon. De rol van de ketenregisseur is kort omschreven in het certificatiereglement: aanmelding van primaire bedrijven bij SBLk, toezicht op bij zijn keten aangesloten primaire bedrijven, en verbinding leggen tussen de verschillende schakels in de keten. De ketenregisseur informeert ook deelnemende bedrijven over informatie die zij nodig hebben. SBLk hanteert criteria voor ketenregisseurs, ook heeft elke ketenregisseur een deelnemerscontract met SBLk.

Primaire deelnemers worden door de DB direct benaderd om mee te doen aan klankbordgroepen voor de ontwikkeling van nieuwe primaire criteria. Primaire deelnemers kunnen wel actief contact opnemen met SBLk als ze vragen hebben over bijvoorbeeld een ontheffing of de interpretatie van criteria. Met secundaire partijen is wel (vaker) sprake van direct contact. Zij hebben ook een apart contract met SBLk, waarbij veel informatie via het portaal van de website wordt verstrekt. Daarbij geldt ook dat de omvang van deze partijen groter is, zoals grote retailers.

Primaire deelnemers geven aan dat de interactie -via de ketenregisseur- met de SBLk voornamelijk gaat over ontwikkelingen in de criteria en borging. Het beeld van deelnemers over de DB en SBLk is dat zij vooral handhaving belangrijk vinden in het contact met deelnemers. Het steekt primaire deelnemers dat vooral het verhaal van het dier centraal staat, en niet ook het verhaal van de ondernemer die dierenwelzijn mogelijk maken in de veehouderij. Primaire deelnemers voelen nu vooral dat BLk 'van de DB en SBLk is' en dat deelnemers de uitvoerders en 'object' zijn.

Volgens primaire deelnemers bevordert deze opstelling niet optimaal het draagvlak, motivatie en samenwerking rond het BLk, en daarmee ook niet de effectiviteit van het BLk. Primaire deelnemers geven aan juist ook verantwoordelijkheid voor het BLk willen nemen en meer betrokken zijn bij beslissingen die DB en SBLk maken. Zij zouden meer een DB en SBLk willen zien die aandacht geeft aan de ondernemer achter het dier. Bijvoorbeeld door ondernemers beter te ondersteunen en ook het 'verhaal' van de deelnemer beter te leren kennen en naar buiten te brengen. Primaire deelnemers zouden graag van SBLk en de DB meer openlijke waardering willen krijgen voor het werk dat zij doen en ook de initiatieven die zij nemen die soms meer of anders zijn voor het dierenwelzijn dan het BLk verplicht. In de campagne 'Hoeveel varkens leven er op een dakterras van 2x3 meter' laat de DB de verhalen van drie sterren ondernemers zien. Deelnemers geven aan dit op veel grotere schaal mag gebeuren en kernonderdeel van de communicatiestrategie mag zijn van de DB over het BLK.

Ook willen primaire deelnemers meer transparantie zien over het verdienmodel met het BLk en wat met de opbrengst van het BLk gedaan wordt. Verder hebben primaire deelnemers het gevoel dat er soms een kloof bestaat tussen de 'theorie' op het werken aan dierenwelzijn van de DB en SBLk en

de praktijk op het agrarische bedrijf en in de keten, als het gaat om het stellen van criteria en handhaving. Deze signalen komen ook naar voren in het deelnemerstevredenheidsonderzoek. Deze kloof is volgens de gesprekspartners wel de afgelopen jaren steeds minder geworden, en de DB en SBLk slagen er steeds beter in de vertaalslag goed te maken.

In de gesprekken heeft SBLk aangegeven te willen investeren in de interactie met primaire deelnemers. In de concept meerjarenstrategie komt dit naar voren in het 'verbeteren van de communicatie'. Concrete maatregelen worden daarin niet genoemd, maar dit zou onder andere moeten gaan om het aannemen van meer medewerkers met vakinhoudelijke kennis die deelnemers of ketenregisseurs te woord kunnen staan. Ook wil SBLk regelmatig en meer informatie verstrekken aan de deelnemers over ontwikkelingen door middel van een nieuwsbrief en informatiepakket, en zo de deelnemers wat meer 'meenemen' in de ontwikkeling van het BLK. Daarnaast wil SBLk de samenwerking met de ketenregisseurs duidelijker vastleggen en professionaliseren. SBLk geeft aan dat het in de toekomst contracteren van primaire deelnemers de communicatie met hen ook zal vergemakkelijken.

Interactie met secundaire deelnemers en de sectororganisaties

Secundaire deelnemers (waaronder de retail) geven aan dat de DB meer moet 'samenwerken met' in plaats van 'voorschrijven aan' de sector. Het gat tussen theorie en praktijk in toepassing van criteria is volgens ketenpartijen nog vaak te groot. Ook is de indruk van ketenpartijen dat de DB vooral zelfstandig een toekomstbeeld van de veehouderij vormgeeft, terwijl binnen de sector daar veel beelden bij bestaan en zij daar uiteindelijk ook uitvoering aan moet geven. Zo zouden ketenpartijen niet goed aan de voorkant van het Deltaplan Veehouderij zijn betrokken. Ketenpartijen geven aan veel meer dat toekomstbeeld in gezamenlijkheid met de DB te willen verkennen.

Ook in het vertellen van 'het verhaal' van het BLk aan de consument ziet de retail nog veel ruimte voor verbetering. BLk heeft in potentie een krachtig verhaal, maar dit is lang niet altijd bij de consument (en de retailer) duidelijk. Zo is niet altijd duidelijk waar de sterren precies voor staan. Ook stelt de retail dat het 'regulier' worden van 1 ster bij varken en straks bij kip de vraag opwerpt wat BLk met 1 ster wil communiceren naar de consument. Immers, wanneer 1 ster 'regulier' is, zouden alleen 2 of 3 sterren nog echt een plus op dierenwelzijn betekenen. Volgens de retail mag DB proactiever contact met hen zoeken om het BLk verhaal naar buiten te brengen.

Interactie met consument

In dit onderzoek is niet expliciet gekeken naar alle uitingen van de DB richting de consument. Wel geven primaire en secundaire deelnemers aan dat de effectiviteit van het BLk vergroot kan worden als de DB meer en duidelijker het verhaal van het BLk onder de aandacht brengt bij de consument. Er zou onder consumenten veel onduidelijkheid bestaan over de missie van het BLk en waar het de sterren precies voor staan. Retailers hebben nu het idee dat vooral zij zelf aan zet zijn om de consument over het BLk te informeren. Wel benoemen zij de DB campagne van de Beter Leven Week.

Interactie met CI's

SBLk en CI's hebben op een aantal standaard contactmomenten met elkaar waarop wordt afgestemd. Ieder jaar vindt er minimaal één individueel overleg plaats tussen SBLk en de CI waarin de samenwerking van beiden kanten wordt beoordeeld. Naast dit vaste overleg is er geregeld tussentijds informeel overleg tussen de certificatiemanager van de CI en een vaste contactpersoon vanuit SBLk. Daarnaast is er tweemaal per jaar een harmonisatieoverleg. Hierbij zijn vertegenwoordigers van SBLk, DB en de certificatiemanagers van alle CI's aanwezig. Doel van het harmonisatieoverleg is om kwaliteit, onafhankelijkheid, onpartijdigheid en uniformiteit waarborgen. CI's brengen voor ieder overleg een harmonisatie case/vraagstuk in waarbij de toepassing van de Beter Leven voorwaarden vragen oproepen of waarvan onduidelijk is hoe andere CI's hier in de praktijk mee omgaan. Naast deze overleggen zijn medewerkers van SBLk soms aanwezig bij controles en audits. Doel is om inzage te krijgen in de praktijk bij deelnemers, de manier waarop BLk controles in de praktijk uitvoert en het verzamelen van discussiepunten voor bedrijven en controleurs ten aanzien van de BLk criteria. De CI's die in het kader van dit onderzoek zijn gesproken geven aan het contact met de SBLk met deze overleggen als prettig, voldoende en zeer nuttig te ervaren.

Externe verantwoording

De DB publiceert via de site informatie over het BLk en via nieuwsberichten, zowel specifiek gericht op consumenten als zakelijk. De DB legt naar haar leden verantwoording af over de resultaten van het BLK in haar jaarverslag. De DB legt niet extern verantwoording af over de doorontwikkeling van het BLk.

Reflectie

In de interactie van de DB en SBLk en de primaire en secundaire deelnemers staat borging centraal. Het beeld is dat de DB, SBLk de deelnemers vooral als 'uitvoerders' zien in plaats van trotse en verantwoordelijke ondernemers van het BLK. De effectiviteit van het BLk kan groter worden door de mens achter het dier meer centraal te stellen in de samenwerking en communicatie, en zo ook de intrinsieke motivatie van de deelnemer te laten zien en te versterken. Vanuit zowel deelnemers als sectororganisaties zien we ook behoefte aan meer interactie met de DB over de doorontwikkeling van het BLK. Deelnemers en sectororganisaties voelen zich niet altijd voldoende gehoord in deze doorontwikkeling en ervaren geregeld een verschil tussen theorie en praktijk in de totstandkoming van criteria en de interpretatie van criteria in de uitvoering. De interactie met de CI's lijkt momenteel voldoende geborgd om de effectiviteit van het BLk positief te beïnvloeden.

5. Omgang met incidenten

Bevindingen

DB en SBLk zijn in het verleden geconfronteerd met (illegaal opgenomen) beelden van deelnemende bedrijven die niet aan alle BLk-criteria lijken te voldoen, of in ieder geval in een negatief daglicht worden gezet. Een recent voorbeeld betreft de beelden die de actiegroep Ongehoord naar buiten bracht van 1 en 2 sterren BLk varkens- en pluimveestallen in augustus 2021.

DB en SBLk reageerden op deze beelden door zelf onderzoek te doen bij de deelnemende bedrijven (SBKk) en zorgvuldig de beelden te analyseren (DB). Vervolgens bracht de DB ook een persbericht naar buiten met een reactie op het delen van de beelden en de aantijgingen door Ongehoord. De media aandacht in dit geval viel mee, en betrokkenen geven aan dat de beelden geen grote impact hebben gehad op het imago van het BLK. Wel zorgen de beelden voor ongemak, met name bij de DB als eigenaar en diervriendelijk 'gezicht' van het keurmerk. Daarnaast bestaat volgens gesprekspartners wel het risico dat een incident in de toekomst een keer wél veel stof op doet waaien.

Medewerkers van de DB en SBLk geven aan dat de crisiscommunicatie rond incidenten aandacht verdient. Met het incident van Ongehoord was onvoldoende duidelijk voor interne betrokkenen welke verantwoordelijkheden, taken en samenwerkingsafspraken golden voor de DB en SBLk om op dit incident in te spelen. Daarnaast namen bedrijven in keten, zoals een retailer, ook rechtstreeks contact op met bedrijven die op de beelden te zien waren. Ook zien directe betrokkenen in de crisiscommunicatie een patroon dat binnen de DB onrust ontstaat wanneer negatieve beelden naar buiten komen. Dit zou onder andere te maken hebben met angst voor imagoschade voor de DB als geheel, en het feit dat het BLk bij een deel van medewerkers gevoelig ligt.

Het DB heeft een crisisteam en werkt aan een crisisprotocol voor het omgaan met incidenten. SBKk maakt niet deel uit van dit crisisteam. In de concept meerjarenstrategie geeft SBLk aan meer 'crisisready' te willen zijn en ook vooraf beter de taken te willen toewijzen binnen SBLk en de DB. Ook wil SBLk daarop trainen.

Reflectie

Ieder keurmerk kan geconfronteerd worden met beelden waarbij het lijkt óf blijkt dat de criteria van het keurmerk niet worden nageleefd. Ook in de situatie dat deelnemers wel voldoen aan de criteria kan bij consumenten en stakeholders het beeld ontstaan dat het keurmerk faalt. Bijvoorbeeld omdat de 'realiteit' van de veehouderij niet voldoet aan de verwachtingen die het brede publiek daarbij heeft. Het huidige professionele niveau van de borging door SBLk en de ontwikkeling daarbinnen geeft geen aanleiding om hier verdere stappen te zetten om incidenten verder te voorkomen. Wel is het crisismanagement en de communicatie intern en extern rond incidenten een risico voor de imagoschade van het BLk en daarmee ook de effectiviteit van het BLK.

6. Betekenis van nationale en internationale ontwikkelingen in dierenwelzijn en keurmerken

Bevindingen

Zowel interne als externe dierenwelzijnsexperts geven aan dat er nationaal en internationaal ontwikkelingen spelen die de effectiviteit van het BLk kunnen beïnvloeden.

Op nationaal niveau is momenteel veel aandacht voor de aanpak van de stikstofproblematiek rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Maatregelen die agrariërs nemen om stikstofemissies te beperken, zoals het beperken van weidegang en het installeren van luchtwassers, zijn niet per definitie gunstig voor dierenwelzijn. Potentieel kunnen prikkels voor verlaging van stikstofemissies dus concurreren met prikkels voor het verbeteren van dierenwelzijn binnen het BLk en daarmee het draagvlak voor criteria ondergraven. In november 2019 heeft de DB het kabinet ook verzocht om de aanpak van de stikstofproblematiek integraal aan te pakken met oog voor dierenwelzijn.

Een nationale ontwikkeling die een potentiële kans biedt voor het BLk is de betekenis van de wijziging van de Wet dieren. In de Wet dieren (artikel 2.1.) staat dat het verboden is zonder redelijk doel bij een dier pijn of letsel te veroorzaken of de gezondheid of het welzijn te benadelen. In 2021 is de wet uitgebreid met de zinsnede “Onder een redelijk doel wordt in elk geval niet begrepen het kunnen houden van dieren in een bepaald systeem of huisvesting.” Toenmalig minister Schouten lichtte hierbij toe: ‘Uitgangspunt is dat houderijsystemen aan de behoeften van het dier worden aangepast, en niet andersom.’ Deze wetswijziging geeft mogelijk ruimte om ook juridisch af te dwingen dat er meer en comfortabelere leefruimte aan dieren in de veehouderij wordt geboden, zoals de DB middels het BLk nastreeft. De wet treedt per 1 januari 2023 in werking.

Een derde nationale ontwikkeling is de aankondiging van een Convenant Dierwaardige Veehouderij in het coalitieakkoord Rutte IV in 2021, in navolging van het advies van de Raad voor Dieraangelegenheden in 2020. Dit convenant, dat moet worden opgesteld door boeren, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en andere stakeholders, moet de basis vormen voor meer diervriendelijke wetgeving voor de veehouderij.

Daarnaast heeft het BLk zich ook te verhouden tot de ontwikkelingen op het gebied van keurmerken. In 2020 hebben de Europese ministers van landbouw besloten dat er een Europees dierenwelzijnslabel moet komen. Momenteel onderzoekt de Europese Commissie de mogelijkheden van een Europees dierenwelzijnslabel, waar bestaande labels zoals het BLk toe beoordeeld kunnen worden. Een Europees dierenwelzijnslabel vormt waarschijnlijk niet een acute bedreiging voor het BLk, maar het BLk zal zich hier wel toe moeten verhouden.

Een laatste punt betreft de ontwikkeling van keurmerken binnen Nederland. Een ontwikkeling is zichtbaar naar de integratie van verschillende aspecten van de veehouderij binnen één keurmerk. Voorbeelden zijn het keurmerk OnTheWaytoPlanetProof en het label ‘Beter voor’ van Albert Heijn.

De WUR waarschuwde in 2021 ook voor 'in-transparantie' in het schap, nu verschillende keurmerken zich op zowel vergelijkbare als verschillende duurzaamheids- en welzijnsriteria richten. Retailers bevestigen dit beeld. BLk heeft ook oog voor de integratie van aspecten naast dierenwelzijn, bijvoorbeeld door het toevoegen van milieu- en natuureisen bij het schema melkvee. Maar op deze andere aspecten ligt in de schema's en communicatie van het BLk minder nadruk dan dierenwelzijn.

Uit de interne gesprekken komt naar voren dat medewerkers deze verschillende ontwikkelingen 'in het vizier' hebben. Echter het is nog niet duidelijk hoe de DB van plan is precies in te spelen op deze ontwikkelingen.

Reflectie

Huidige nationale en internationale ontwikkelingen bieden zowel kansen als bedreigingen voor de effectiviteit van het BLk en het achterliggende doel van de DB om het dierenwelzijn in de veehouderij te verbeteren. De DB kan mogelijk de effectiviteit van het BLk borgen en vergroten door in te spelen op de ontwikkelingen in de landelijke aanpak van de stikstofproblematiek, de uitgebreide Wet dieren en het aangekondigde Convenant Dierwaardige Veehouderij. Op Europees niveau zal de DB het BLk goed moeten positioneren ten opzichte van het Europese dierenwelzijnslabel om aan te tonen dat het BLk Europees vooroploopt en zich goed verhoudt tot het Europese dierenwelzijnslabel. Het is nu onduidelijk vastgelegd en georganiseerd hoe de DB wil inspelen op nationale en internationale ontwikkelingen, ook in relatie tot een meerjarenvizie voor het BLK. Tot slot is de ontwikkeling naar meer integrale keurmerken een risico voor het BLK, dat zich nu in haar profilering hoofdzakelijk op dierenwelzijn richt.

Bijlagen

Bijlage 1: Aanpak onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd in drie fasen: vooronderzoeksfase, onderzoeksfase en afrondende fase. De doorlooptijd van het onderzoek liep van maart 2022-juli 2022. Gedurende het onderzoek kwamen de onderzoekers vier keer samen met een begeleidingsgroep. Doel van deze gesprekken was om de voortgang in het proces te bespreken, eventuele vragen van de onderzoekers over documenten en te interviewen personen te beantwoorden, en tussentijds op bevindingen van de onderzoekers te reflecteren. Aan deze begeleidingsgroepen namen deel: Gerben Schimmel (tot 1 mei, bestuurssecretaris en opdrachtgever), Thabo Huisman (vanaf 1 mei, bestuurssecretaris en opdrachtgever), Susanne Maassen (manager SBLk), Eva de Ridder (tot 1 juli, teamleider a.i. Dierinhoudelijk DB), Lisette van Garder (vanaf 1 juli, teamleider Dierinhoudelijk DB) en Monique Rutgers (manager strategie en conceptontwikkeling DB).

De vooronderzoeksfase (maart) is gestart met een bijeenkomst met de begeleidingsgroep. Daarin hebben de onderzoekers de voorlopige onderzoeksvragen, de aanpak en het proces met de begeleidingsgroep besproken. Vervolgens hebben de onderzoekers gesprekken gevoerd met medewerkers van de DB en SBLk, manager en bestuur van de SBLk en een gesprek met de bestuurder van de DB. Doel was om informatie en beelden op te halen over de ontwikkeling en opzet van het BLk en de omgang met incidenten. In deze fase hebben de onderzoekers ook een bureaustudie uitgevoerd met documenten die DB en SBLk hebben verstrekt. De lijst met geraadpleegde documenten staat in bijlage 3. Aan het einde van het vooronderzoek hebben de onderzoekers een groepsgesprek gehad met (wetenschappelijke) experts op het terrein van dierenwelzijn. Bij de afronding van het vooronderzoek deelden de onderzoekers de rode draden uit het vooronderzoek met de begeleidingsgroep en stelden zij samen de aangevulde onderzoeksvragen vast.

In de onderzoeksfase voerden de onderzoekers gesprekken met verschillende betrokkenen, stakeholders, experts en vertegenwoordigers van andere keurmerken over de opzet en doorontwikkeling van het Blk. De volledige lijst met gesprekspartners staat in bijlage 2. De onderzoeker presenteerden na de onderzoeksfase de concept bevindingen, reflecties en conclusies aan de begeleidingsgroep. De leden van de begeleidingsgroep waren hierna in de gelegenheid om een check op feitelijkheden van de bevindingen te doen.

In de afrondende fase heeft een denktank gereflecteerd op de uitkomsten van het onderzoek en de concept-aanbevelingen van de onderzoekers. Deze denktank bestond uit een wetenschappelijk expert op het gebied van dierenwelzijn, een vertegenwoordiger namens het ministerie van LNV en een vertegenwoordiger namens LTO. Zij hebben hun beschouwingen meegegeven aan de onderzoekers, die vervolgens de definitieve aanbevelingen hebben opgesteld.

Bijlage 2: Lijst van geïnterviewden

Vooronderzoek

Naam	Functie
Susanne Maassen	Manager - SBLk
Helga van Veen	Voorzitter bestuur - SBLk
Monique van der Gaag	Secretaris bestuur - SBLk
Pieter Scholtes	Teamleider - SBLk
Hindri Kuipers	Teamleider - SBLk
René Bouwmeester	Externe marketingadviseur
Monique Rutgers	Manager Strategie & conceptontwikkeling - Dierenbescherming
Alice Luttk	Manager beïnvloeding en voorlichting - Dierenbescherming
Mario Willemsen	Manager bedrijfsvoering - Dierenbescherming
Eva de Ridder	Teamleider dierinhoudelijk - Dierenbescherming
Marijke de Jong	Dierinhoudelijke expert - Dierenbescherming
Bert vd Berg	Dierinhoudelijke expert - Dierenbescherming
Gemma Willemsen	Corporate strategisch adviseur - Dierenbescherming
Co'tje Admiraal	Directeur-Bestuurder - Dierenbescherming
Gerben Schimmel	Strategisch adviseur - Dierenbescherming

Expertgroep

Bas Rodenburg (WUR)	Hoogleraar dierenwelzijn - Universiteit Utrecht
Bart Gremmen	Hoogleraar ethiek in leefwetenschappen - Universiteit Utrecht
Gé Backus	Directeur - Connecting Agri & Food

Onderzoek

Freddy van der Sar	Manager - KIWA Verin
Henk Harm Beukers	Regiomanager - KIWA Verin
Arjo Olsman	Senior beoordelaar - Qlip
Tijmen den Ouden	Teamleider inspecties - Qlip
Annika de Ridder	Senior Projectleider agroketens - On the way to Planetproof
Djala den Hartog	Senior communicatiemedewerker - Rainforest Alliance
Hidde van Kersen	Programma directeur - MSC
Stan Quinten	Ketenregisseur runderen - Best Star Meat
Marjon Vestjens	Primaire deelnemer runderen
Harold Theunissen	Ketenregisseur varken - Vion Boxtel
Jaap Krueger	Primaire deelnemer varken
Petro Boon	Ketenregisseur Leghen - Gebr. Van Beek
Meindert Talma	Primaire deelnemer leghen
Martine Onderdijk	Ketenregisseur vleeskuikens - Storteboom
Marijn Uitdewilligen	Primaire deelnemer vleeskuikens
Elise van Ee	Communicatie adviseur & MVO - PLUS
Emiel Beekwilder	Kwaliteitsmanager - Albert Heijn

Denktank

Bas Rodenburg	Hoogleraar dierenwelzijn - Universiteit Utrecht
Hugo van Kasteel	Directeur Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn - Ministerie van LNV
Jeanette van de Ven	Portefeuillehouder gezonde dieren - LTO Nederland

Bijlage 3: Geraadpleegde stukken

1. SBLk, Organogram, 2022
2. SBLk, Strategische Visie, 2018
3. SBLk, Uitleg werking toezicht [datum ontbreekt]
4. Meerjarenstrategie SBLk 2022-2024
5. Reglement op het gebruik en toezicht SBLk, 2020
6. Aanvraagformulier BLk versie 12 (ingangsdatum 23 mei, 2017)
7. Acceptatievoorwaarden voor de CI (Stichting Beter Leven Keurmerk), 2019
8. Acceptatievoorwaarden voor de CI (Stichting Beter Leven Keurmerk), 2021
9. Certificatiereglement (Stichting Beter Leven Keurmerk), 2019
10. Certificatiereglement (Stichting Beter Leven Keurmerk), 2022
11. Procedure van Bezwaar en Beroep SBLk (Stichting Beter Leven Keurmerk), 2020
12. Sanctiekader Stichting Beter Leven Keurmerk, 2021
13. Deelnemerstevredenheidsonderzoek SBLk, 2021
14. Naar een meer zelfstandige en professionele organisatie van het 'Beter Leven' Keurmerk, 2011
15. Rapport Analyse keten borging BLk, 2021
16. Jaarplan SBLk, 2022
17. Cijfers SBLk ten behoeve van de RvT van de DB (PowerPoint), 2021
18. Samenwerkingsovereenkomst DB-SBLk, 2012
19. Voorgenomen aanpassing bestuursmodel SBLk, 2021
20. Evaluatie verhoudingen DB en SBLk, 2019
21. Notulen verhoudingen DB-SBLk september, 2019
22. Onaangekondigde controles (protocol) [datum ontbreekt]
23. Adviesrapport SBLk, 2018
24. "Naar een meer zelfstandige en professionele organisatie van het 'Beter Leven Keurmerk'"
25. Beter Leven keurmerk Special Nieuwsbrief oktober, 2020
26. Dierenbescherming Beter Leven Week november, 2020
27. Monitor Duurzaam Voedsel: consumentenbesteding (Wageningen University), 2020
28. Future of food institute: bekendheid en rol voedselkeurmerken, 2021
29. Post-test dierenbescherming: Beter Leven Keurmerk campagne, 2021
30. Samenvatting effectmeting BLK-campagne, 2021
31. Veehouderij in cijfers (CBS), 2020
32. ACM onderzoek over keurmerken, 2016
33. Dierenwelzijn Albert Heijn [datum ontbreekt]
34. 2^e strategische merkenanalyse voor de Dierenbescherming [datum ontbreekt]
35. PowerPoint Beter Leven Keurmerk Week 2020, 2021

36. Businessplan BLK in België; organisch groei van het Beter Leven keurmerk op de Belgische markt, 2019
37. Evaluatie verhoudingen DB en SBLK, 2019
38. Het succes van het beter leven keurmerk: Wageningen University [datum ontbreekt]
39. Jaarverslag SBLk, 2021
40. Certificatiereglement BLK, 2019
41. Diervoederkwaliteitsysteem gelijkwaardig aan GMP+ (Stichting Beter Leven Keurmerk, 2018)
42. Procedure bezwaar en beroep (Stichting Beter Leven Keurmerk), 2020
43. Randvoorwaarden beter leven producten (Stichting Beter Leven Keurmerk), 2018
44. Randvoorwaarden protocol verwerking (Stichting Beter Leven Keurmerk), 2018
45. Stijlhandboek BLk, 2019
46. Uitsluitingscriteria BLk versie 3.0, 2016
47. Criteria konijnen 1 ster, 2019
48. Criteria vleeskalveren 1 ster, 2014
49. Criteria vleeskalveren 2 ster, 2014
50. Aanvullende besluit en interpretaties kalveren, 2014
51. Aanvullende besluit en interpretaties kalkoen, 2014
52. Criteria kalkoen 1 ster, 2016
53. Criteria kalkoen 2 ster, 2016
54. Criteria konijn 1 ster, 2019
55. Criteria leghennen 1 ster, 2016
56. Criteria leghennen 2 sterren, 2016
57. Criteria leghennen 3 sterren, 2016
58. Aanvullende besluit en interpretaties melkrunderen, 2022
59. Criteria melkrund 1 ster, 2022
60. Criteria melkrund 2 ster, 2022
61. Criteria melkrund 3 ster, 2022
62. Aanvullend besluit en interpretaties runderen, 2019
63. Criteria runderen 1 ster, 2019
64. Criteria runderen 2 ster, 2019
65. Criteria runderen 3 ster, 2019
66. Voorbeeld calamiteitenplan [datum ontbreekt]
67. Aanvullend besluit en interpretaties varken [datum ontbreekt]
68. Criteria varken 1 ster, 2018
69. Criteria varken 2 ster, 2018
70. Criteria varken 3 ster, 2018
71. Aanvullend besluit en interpretaties vleeskuikens, 2016
72. Criteria vleeskuikens 1 ster, 2016
73. Criteria vleeskuikens 2 ster, 2016

74. Criteria vleeskuikens 3 ster, 2016
75. Europese Commissie, Study on Animal Welfare, 2022
76. Ministerie van LNV, Nota Dierenwelzijn, 2007
77. WUR, Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden. Inventarisatie en prioritering en mogelijke oplossingsrichtingen, 2007
78. WUR, Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden. Eerste herhaling, 2011
79. WUR, Update ongerief analyses 2018-2020: vleeskuikens, vleeskalveren, varkens en melkvee, 2021
80. WUR, Staat van landbouw en voedsel, 2021
81. Convenant 'Marktontwikkeling Verduurzaming Dierlijke Producten', 2007
82. Coalitieakkoord kabinet Rutte IV, 2021